

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

CURRICULUM NAȚIONAL

ARIA CURRICULARĂ
LIMBĂ ȘI COMUNICARE

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Clasele V-IX

Chișinău, 2019

Aprobat:

- Consiliul Național pentru Curriculum, proces-verbal nr. 22 din 05.07.2019
- Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 906 din 17.07.2019

COORDONATORI:

- **Angela CUTASEVICI**, Secretar de Stat în domeniul educației, MECC
- **Valentin CRUDU**, dr., șef Direcție învățământ general, MECC, coordonator al managementului curricular
- **Ala NIKITCENKO**, dr., consultant principal, MECC, coordonator al grupului de lucru

EXPERȚI-COORDONATORI:

- **Vladimir GUȚU**, dr. hab., prof. univ., USM, expert-coordonator general
- **Ion GUȚU**, dr. conf. univ., USM, expert-coordonator pe aria curriculară *Limbă și comunicare*

GRUPUL DE LUCRU:

- **Elena RAȚEEVA** (coordonator), dr., conf. univ., US din Taraclia „Gr. Țamblac”
- **Nadejda CARA**, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM
- **Nadejda GAIDARJI**, dr., grad did. superior, IPLT „M. Guboglo”, r. Ceadâr-Lunga
- **Lilia JELEAPOVA**, grad did. întâi, IPLT Tvardița

ВЪВЕДЕНИЕ

Историята на българската диаспора свидетелствува, че за българите-преселници изучението на родната словесност и образованието на роден език винаги се е смятало за изключително важна задача. Но контекстът, в който днес се осмислят проблемите на образованието на българите в Молдова, значително се отличава от всички предишни исторически варианти: ако по-рано родният език преди всичко се възприемаше като своеобразен филтър на своето и чуждото и беше един от ключовите елементи на етнозащитния механизъм и фактор на затвореността на етническата структура, в реалиите на глоболизиращия се свят, когато обективно се усложнява структурата на личностната идентичност и неизбежно се поставя проблемът за съдържателното осмисляне, подреждане и иерархиизация на множеството идентичности, родният език и родната култура са необходима основа за развитие на цялостната личност и на толкова необходимото ѝ качество като поликултурност.

Курикулумът по български език и литература за обучение на учениците, принадлежащи към българския етнос в Молдова е организационно-методически документ, който набелязва етапите за постепенна и целенасочена реализация на целите и задачите, заложи в стандарта (5-9 клас).

Курикулумът се базира върху следните основополагащи документи: *Codul Educației al Republicii Moldova* (2014), *Cadrul de referință a Curriculumului Național* (2017), *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul general* (2018), *Recomandările Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene, privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți* (Bruxelles, 2018),

Задачите на курикулума произтичат от целите и задачите на езиковото и литературното обучение, формулирани в стандарта, както и от общодемократичните принципи на конституцията в Молдова като родина на различни етноси. Курикулумът е адресиран към автори на учебници и учители по български език и литература от гимназиалната училищна степен (5-9 клас). Курикулумът е съобразен със статута на предмета български език и литература в типовия учебен план-задължителен. Като такъв той подлежи на анализ и контрол от компетентните органи и има пряко отношение към продължаващото езиково и литературно образование в лицейските класове.

Новият курикулум по български език и литература продължава основната линия на предишната дидактическа концепция, която се базира на културологическа основа и която отчита сложния социокултурен контекст на преподаването на родната словесност в диаспората. Субектът на образованието (ученикът) е българин

по произход, гражданин на Молдова, обикновено ученик в рускоезично училище. Свързващата на концепцията е същата: с помощта на родната словесност да се развива хармонична поликултурна личност, определена в своята етнокултурна идентичност.

Ключовата задача на курикулума 2019 е да се повиши функционалността на образованието. Не самоцелно натрупване на академичната информация, а само този минимум, който е необходим за изграждане на компетенциите, които ще дадат възможност на младия човек по-осъзнато и по-аргументирано да действа в реалните условия. При това да се направи по ясен и по-разбираем терминологичният апарат.

Курикулумът по български език и литература представя комплексна програма на предмета и има за отправна точка компетенции (трансверсални и специфични), които в рамките на гимназиалното образование следва да постигнат.

Компетенция – цялостна интегрирана съвкупност (система от знания, умения, навици и ценностни отношения), използвани при възникване на необходимост от тяхното приложение, адаптирани към възрастовите особености и познавателните възможности (равнище) на ученика за решаване на проблемите (задачите), с които той може да се сблъска (срещне) в реалната действителност.

Компетенцията се формира в процеса на обучението чрез постепенното овладяване на нейните съставки – единиците на компетенции.

Системата на компетенции в рамките на новия курикулум се състои от

- а. ключови/трансверсални компетенции**, които отразяват международните тенденции и очакванията на обществото, формулирани са в по-общ вид и са валидни за всички дисциплини на образователната система (носят трансдисциплинарен характер). Представени са в Кодекса за образованието (2014) и са уточнени в Препоръките на Европейската комисия (2018);
- б. специфични компетенции** – интегрирана система от знания, умения и ценностни отношения, които се предлагат за формиране в рамките на конкретната дисциплина;
- с. единици на компетенции** – съставни части на специфичните компетенции, които могат да се оценяват чрез сумативно или формативно оценяване;

Единици на съдържание, препоръчителни дейности и продукти – това е инструментарий за формиране на единици компетенции, които съответно съставят специфичните компетенции, които на своя ред възлизат към трансверсалните (ключови) компетенции.

Целта е знанията, уменията, способностите да бъдат значими, нужни и важни за самите ученици. Целта на обучението не е процесът, а резултатът, който трябва да бъде постигнат от учениците. Занятията трябва да имат дейностен характер,

акцентът да се поставя на обучение чрез практика, чрез продуктивна работа на учениците – самостоятелна и в екип. Обучението трябва да помогне на ученика да възприеме и да освои социалните и професионалните роли така, че да бъде успешен, да умее самостоятелно да повишава професионалното си ниво, да се учи през целия си живот.

Курикулумът по български език и литература, като част от системата на Националния Курикулум, се базира върху конструктивистката теория, която преодолява противоречието в образователната система между психоцентричния и социоцентричния подходи, между образованието и обучението, между учителя и ученика, като разглежда в хармонично единство теорията на възпитанието и теорията на обучението, предлагайки проектирането на дейността като възпитание и обучение в единството им. Новият курикулум предлага определени промени с акцентирание върху компетенциите, формулирайки техните съставки като единици на компетенции, които ще заменят сложните, понякога на няколко нива, субкомпетенции.

Новите акценти в дидактическата концепция още повече са функционално ориентирани към културологичния и лингвокултурологичния подход, еднакво ефективни както за езиковото, така и за литературното образование. Установката, че в процеса на освояването на родната словесност учениците съвършенстват не само езиковата, речевата, комуникативната, но също така и етносоциокултурната, интеркултурната и социалната компетенции води към актуализиране на потенциала на предмета за формиране на ценностни ориентири и поведенчески модели на успешна личност – ценна за самата себе си чрез обществената реализация на нейните способности и компетенции и духовно устойчива пред предизвикателствата на противоречивия глобализиращ се свят в условията на полилингвизъм и тотално доминиране на материалната култура. Защото именно в рамките на предмета български език и литература има възможност да се възпроизведат ценностните модели на етносистемата в различните времена и епохи, да се изгражда българската етнопредстава, например, за любов, семейство, деца, щастие, хармония; да се транслира културния и емоционален опит на българския народ, неговия ментален свят; да се осмисля как авторът превръща индивида в личност, как е представена личността в единението ѝ с общността, какво е взаимодействието им в рамките на националното и общочовешкото битие.

I. КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА КУРРИКУЛУМ ПО ДИСЦИПЛИНАТА

Съвременната концепция на обучението по български език и литература в гимназиалния етап на образованието се основава на комуникативно-дейността подход при организирането на родноезиковото обучение. Главната постановка при този подход е развитието на речевата дейност на учениците в рамките на интегрирано обучение .

В интегративен план по отношение на език и литература словесното общуване на личността се реализира чрез обогатяване на способностите в сферата на четирите **вида** речеви **дейности** – слушане, говорене, четене, писане.

Учебното съдържание се подбира в съответствие с компетенциите, които са подробно разписани в стандартите и следва да се постигнат в края на 9. клас.

Образователно-възпитателното значение на предмета се определя от социалната функция на езика, който е основно средство на човешкото общуване, за опознаване на реалността и усвояване на националната култура на българския народ.

Чрез езика ученикът навлиза в езиковия колектив и усвоява формите в социалното взаимодействие. Езикът формира понятийния апарат, развива паметта, абстрактното мислене, т.е. осигурява интелектуалното развитие на детето. С помощта на родния си език детето се самопознава, овладява средства за самоанализ и самоизразяване, т.е. формира се като личност.

Целта на образованието по роден език се определя от социалната поръчка и е в съответствие със съвременната концепция на предмета „български език“. Основна е идеята за практическата, комуникативната насоченост на обучението. Целта на комуникативната насоченост на курса е осигуряването на речевия компонент в общообразователната подготовка, общото и езиковото развитие на учениците.

Комуникативната насоченост се конкретизира като:

- **формиране на духовния свят** на ученика, на ценностните му ориентации и мирогледа с помощта на разширение на активния и пасивния речник;
- **развитие на мисловните способности**, на паметта, на вниманието, на способността за самооценка с помощта на езика (чрез запомняне на конкретната езикова материя – думи, текстове, анализ на текстове с нравствена тематика, размисли върху съчинения с подобна тема);
- **разширяване на кръгозора** на учениците чрез усвояване на лингвистични знания в резултат на четенето;
- **собствено речево развитие на учениците** – усъвършенстване на устната и писмената речева дейност, на продуктивната и рецептивната дейност (четене, слушане, говорене, писане), овладяване на културата на речевото поведение (речев етикет).

Задачите на литературното образование в гимназиалните класове произтичат от:

- природата и функциите на литературата като вид изкуство;
- особеностите на българската литература като специфична форма на българското народно съзнание (в сравнителен план с румънската литература);
- спецификата на етнолингвистичните процеси и социокултурната среда, оказваща въздействие върху цялостното развитие на учениците;
- перспективите на интеркултурното и мултикултурното образование.

Разбирането на изкуството литература, като главно условие за приобщаване на учениците към нейния образно-емоционален свят, се постига чрез аналитична работа върху текста. Главната задача на литературното образование в средното училище е **чрез подготовка на компетентен читател да се формира духовно пълноценна личност.**

Могат да се изведат следните образователни, развиващи и възпитателни цели на литературното образование в 5-9 клас:

- развитие на способността за емоционално възприемане, за съпреживяване;
- разбиране на ролята на изразително-изобразителните средства в литературната творба;
- способност за интерпретация на художествен текст по законите на жанра;
- способност за интерпретация на литературен текст в съответствие с отделни аспекти на неговия контекст (личност на твореца, историческо време и др.);
- способност за откриване и приобщаване към устойчивите национални и общочовешки ценности, вложени в художествените произведения;
- разширяване на читателския кръгзор и развитие на читателските интереси;
- развитие на речевата компетентност (устна и писмена);
- развитие на въображението и образното мислене като предпоставка за творческа дейност;
- формиране и развитие на самообразователния процес (на стратегия за учене);
- възпитаване на естетическо чувство и отношение към живота;
- обогатяване на читателския опит чрез запознаване с литературата на друга народи.

Тези цели осигуряват формирането на **комуникативна, езикова, речева, прагматична, социокултурна компетенции.**

Обаче условието за формирането на тези компетенции е, че двете съставляващи предмета Български език и литература следва да бъдат изучавани в неразривно единство помежду си и в тясна междупредметна с такива дисциплини като руски език, румънски език, чужд език, история, култура и традиции на българския народ и с други предмети от хуманитарния цикъл. Това ще осигури формирането

на следния профил на ученика, завършил гимназиален курс по предмета **български език и литература**:

- 1.1. Слуша и адекватно възприема устни съобщения в различни комуникативни ситуации, разбира смисловите акценти в речта на своя събеседник, разпознава смисъла на мимика и жестове.
- 1.2. Говори свободно, спазвайки нормите на българския книжовен език и българския етикет, ориентира се в речевата ситуация или сам е способен да я създава; подбира адекватни езикови средства според темата, целта и сферата на общуване. Изгражда своите съобщения логично и коректно.
- 1.3. Чете текстове от различни стилове и жанрове и съзнателно предпочита в зависимост от конкретната задача най-подходящия за случая вид четене: бавно, подробно, бързо, предварителен преглед, на откъси по избор и др. Разбира и интерпретира информация от прочетения текст.
- 1.4. Работи с текст: определя темата, основната мисъл; открива необходимата информация; отделя главното; отделя смисловите части; съпоставя фрагментите, съставя план на прочетеното, формулира тезиси.
- 1.5. Пише, спазвайки изучените граматични, правописни и пунктуационни правила.
- 1.6. Прави устно и писмено сбит и подробен преразказ на прослушани или прочетени текстове от различни типове и жанрове.
- 1.7. Изказва свободно, формулирайки ясно и точно, своите мисли в условия на диалог и монолог, в устна и писмена форма.
- 1.8. Създава самостоятелно устни и писмени текстове от различни функционално-смислови типове, жанрове и стилове, спазвайки нормите на построяването на текста и изразявайки мислите си в монолога и диалога свободно и точно.
- 1.9. Владее и оперира лингвистичната терминология в рамките на изученото.
- 1.10. Владее основните правоговорни и правописни норми на книжовния български език, като ги отличава от диалектното произношение; прилага в речта си и обяснява правоговорни и правописни правила, обусловени от фонетическите закономерности; открива и коментира случаи на несъответствия между изговор и правопис; прави фонетичен анализ на думата.
- 1.11. Използва адекватно лексическите средства на българския език, отличава книжовната лексика от диалектната, уместно използва като средства на езиковата изразителност синоними, антоними, омоними, думи в преносно значение, емоционално-експресивна лексика, архаизми, неологизми.
- 1.12. Разбира и може да обясни значението на думата, употребена в пряко и преносно значение, оттенъци на значението при лексикални и контекстуални синоними, фразеологизми и идиоматични зрази (с висока честотност на употреба в езика).

- 1.13. Оразличава морфемите в тяхната словообразователна и формообразователна функция; владее най-разпространените в българския език начини на словообразуване. Прави словообразователен анализ.
- 1.14. Разбира същността на функциите на частите на речта. Класифицира самостоятелните и служебните части на речта по семантично-граматическите им особености.
- 1.15. Владее синтактичните средства на българския език – различните изречения по цел на изказването и по състав; осъзнава спецификата и адекватно използва средствата на съчинително и подчинително, съюзно и безсъюзно свързване в словосъчетание, в просто изречение и в сложно изречение. Разбира ролята на синтактичните средства за изграждане на текста; подбира и комбинира синтактичните средства, за да изрази мислите си в зависимост от целта и особеностите на речевата ситуация. Използва осъзнати синтактични синоними (второстепенни части на изречението – обособени части – подчинени изречения), като отчита стилистичния им ефект. Владее разнообразните начини на предаване на чуждата реч.
- 1.16. Способен е за речев самоконтрол: оценява речта си откъм правилността, логичността, законите на построяване на текст; открива и редактира езикови и речеви грешки.
- 1.17. Осъзнава спецификата и ценността на различните форми на родния език: диалектната и книжовната.

II. АДМИНИСТРИРАНЕ НА ПРЕДМЕТА

Статутът на предмета	Дял от курикулума	Клас	Брой часове седмично	Брой часове годишно ¹
Майчин език	Език и общуване	V	3	102
		VI	3	102
		VII	3	102
		VIII	3	102
		IX	3	102

III. СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Възприема личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достойнство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

¹ Може да се променя според календара на учебната година и празниците.

IV. ЕДИНИЦИ ЗА ОБУЧЕНИЕ

V клас		
ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО		
КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
V	Речево общуване. Речева ситуация. Текст. Общуване в официална и неофициална обстановка. Книжовна реч. Разговорна реч. Повествованието, описанието и разсъжденияето в текста. Видове несвидетелски текст. Повествованието и описанието в художествен текст. Редактиране на устната реч. Текст. Изречение. Словосъчетание. Просто изречение. Главни и второстепенни части. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Членуване на главните и второстепенните части. Словоред. Еднородни части. Съчинително и подчинително свързване в словосъчетанието. Сложно съчинено изречение. Сложното съставно изречение. Подбор на думите в текста. Значение на думата. Многозначни и еднозначни думи. Морфемата като част на думата. Видове морфеми. Омоними. Синоними. Антоними. Устойчиви словосъчетания. Части на речта. Съществително име. Прилагателно име. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение. Употреба на местоименията в текста. Глагол. Сегашно и бъдеще време в текста. Употреба на минало свършено и минало несвършено време в текста. Съвместна употреба на глаголните времена. Наречие. Видове наречия. Степенуване на наречията. Място на наречието в словоредата на изречението. Предлог. Съюз. Съюз като свързваща дума. Звукове в българския език. Звукове и звукови промени в речта. Несъответствие между изговор и правопис. Поменливо и непроменливо Я. Подвижно и непостоянно Ъ. Правоговорна норма и разговорна реч. От Българско устно народно творчество – обзор. Приказки. Герой – антигерой, помощник – вредител. <i>Предания и легенди.</i> Митическо време, реално и въображаемо (фантастично) пространство. <i>Български пословици и поговорки.</i> Традиции и ценности на родовия свят. От авторска художествена литература: Езоп; П. Р. Славейков, Ст. Михайловски, П. Люленов, Ив. Крилов, Ал. Донич. Поучителни случки с животни, предмети и хора. Басня, алегория, поука. България в образи и картини – обзор. Лирически творби на Ив. Вазов, Петър Берлак-Вълканов, Н. Стоянов, Н. Фурнаджиев, Ст. Михайловски. Човекът в света на доброто и злото – обзор. Портрет на героя. Общочовешки ценности в творчеството на: А. Константинов, Е. Пелин, Й. Йовков, М. Хайджиийски. С Бесарабия в сърцето – обзор. Лирически творби на Н. Стоянов, Ив. Вълков, М. Бъчваров, В. Романчук, Г. Барбаров, Т. Стоянов. Родина, прародина (географски и духовни очертания). Междудисциплинарна дейност.	6 10 6 17 17 10 14 4 7 4 3 4

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеве ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
1.1. Открива ценностите, съхранени във фолклорните текстове.	Приказки: Предания и легенди.	- Да изрази свое мнение относно избор на стратегия за учене, стимулирана и подкрепяна от учителя;
1.2. Назовава основните фолклорни и литературни образи, които изграждат представата за българското като родно: родина и прародина, език, бит.	Български пословици и поговорки.	- Да изрази искрено мнение относно своите представи за българското като родно;
1.3. Осмисля ролята на кръвната връзка, на наследството и традициите в ценностния свят на българина, като осъзнава тяхната универсалност.	Речево общуване. Речева ситуация.	- Да съпостави и коментира текст, традиции, празници и др. на другите етноси; - Да участва в празник, инсценировки и пр., в които „живеят“ българските традиции;
1.4. Открива сходства и различия в приказните мотиви на българската народна приказка и приказките на другите етноси, живеещи в Молдова.	Текст. Общуване в официална и неофициална обстановка. Книжовна реч. Разговорна реч. Повествованието, описанието и разсъждението в текста. Свидетелски и несвидетелски разказ. Редактиране на писмен текст.	- Да предава устно на другия (събеседник, аудитория) идеи, получени от чути или прочетени текстове;
1.5. Сравнява различните етнически образи във фолклорния свят.		- Да използва на формули за привличане вниманието и разположението на събеседник (обръщение, етикетни формули на учтивост);
1.6. Открива различията между нравствените норми в архаичното време и съвременността.		- Да определя признаците на речевата ситуация, предложена от учителя или в текста; - Да открива признаците на книжовната или разговорната реч в текста;
1.7. Осъзнава като културно богатство различията в етническата и езиковата принадлежност на етносите, живеещи в Молдова.		- Да определя вида на текста по цел на създаване; - Да възприема адекватно главната информация от слухово възприеман текст от събеседника (съученика, учителя), (повествование, описание, разсъждение);
2.1. Определя и признаците на речевата ситуация (участници, форма на общуването, начин, цел, обстановка).	Поучителни случки с животни, предмети и хора. Басни.	- Да защита ролите си на говорещ и слушащ; - Да назовава различията между автор и разказвач;
2.2. Определя темата на общуването, отделя главното и детайлите частности.	Художествени творби от българските автори (вж. списъка на препоръчаните творби)	- Да участва в диалога, с адекватно и логично представяне своето мнение или известна информация като аргумент;

2.3. Определя целта на общуването – съобщение, информация, емоционално съприживяване в различни комуникативни ситуации. 2.4. Създава устно съобщение по тема въз основа на информацията или идеята. 2.5. Изразява собствено мнение, отношение, участвайки в дискусиата. 2.6. Умее да слуша събеседника, като проявява уважение към събеседника. 2.7. Участва в диалог върху сюжета и героите на самостоятелно прочетено произведение. 2.8. Избира своя комуникативна стратегия при разказване на житейска случка или прочетен художествен текст с цел да интригува и забавлява. 3.1. Разбира различията между книжовна и не книжовна българска реч; уместно употребява и двете форми. 3.2. Уместно използва разликата между свидетелска и несвидетелска реч. 3.3. Възприема текста като цяло и отделя смисловите части в структурата на текста. 3.4. Проявява разбирането на текста, като отговаря на въпросите по съдържанието му. 3.5. Определя и различава еднозначни и многозначни думи; разбира и умее да използва в речта контекстуалното значение на многозначната дума.	България в образи и картини. Иван Вазов, <i>Де е България, Майка ми, Апостолът в премеждие</i>. Васил Левски в <i>Драгалевския манастир (предание)</i>. Петър Бурлак-Вълканов, <i>България – моя втора майка</i> Нико Стоянов, <i>Нашият химн</i>. За самостоятелен прочит: Иван Вазов, <i>Отечество любезно, Розовата долина и Тунджа</i>, Никола Фурнаджиев, <i>Домът на Левски</i>, Стоян Михайловски, <i>Кирил и Методий</i>. Човекът в света на доброто и злото. Алеко Константинов, <i>Пази боже, слапо да прогледа</i>. Елин Пелин, <i>На браздата</i> Йордан Йовков, <i>Серафим</i>. За самостоятелен прочит: Мишо Ханджийски, <i>Козя гайда</i>. С Бесарабия в сърцето. Нико Стоянов, <i>Буджашкото море</i>. Иван Вълков, <i>Буджашките слави</i>. Михаил Бъчваров, <i>Утро над родното село</i>. За самостоятелен прочит: Василе Романчук, <i>У дома</i>, Георги Барбаров, <i>Завръщане, Тодор Стоянов, Когато тъмносиньото небе</i>.	- Да започне, да поддържа и да завърши диалог с използване специални формули на речевия етикет; - Да предава устно на другия (събеседник, аудитория) идеи, получени от от чути или прочетени текстове; - Да използва на формули за привличане вниманието и разположението на събеседник (обръщение, етикетни формули на учтивост); - Да участва в беседа за връзката и различието между реален и художествен свят, за митологичната и фолклорната представа за света; - Да илюстрира приказка или авторска творба; - Да определи жанровата принадлежност на произведението чрез общуване с различни видове словесност и съпоставката между тях; - Да назове заглавията (и авторите) на изучаваните творби като доказателство за ориентацията в задължителната учебна програма; - Да определи основните моменти от повестованието в тяхната логическа последователност; - Да открие и озаглави епизодите; - Да прилага усвоени елементи на анализ на художествения текст с оглед осмисляне на условността на художествения свят; - Да докаже разбиране за богатия емоционален и идеен свят на творбата чрез изразителното й изпълнение; - Да съпоставя реална случка от живота със случка от художествената творба; - Да открие в художествения текст белезите на историчност в събитията и постъпките на героите;

3.6. Използва в речта си омонимите, синонимите и антонимите. 3.7. Използва в речта устойчивите словосъчетания. 3.8. Осъзнава връзката и различието между реален и художествен свят. 3.9. Разбира спецификата на митологичната и фолклорната представа за света. 3.10. Назовава различията между фолклорна и литературна (авторска) словесност. 3.11. Назовава жанровата принадлежност на изучаваните творби. 3.12. Назовава заглавията на изучаваните фолклорни творби. 3.13. Назовава авторите и заглавията на изучаваните творби от художествената литература. 3.14. Разкрива същността на приказните и на литературните герои като носители на определени черти и идеи. 3.15. Определя различните функции на героите: главен, второстепенен, помощник, вредител. 3.16. Определя тип тропите във фолклорните и художествените текстове. 3.17. Обяснява ролята на тропите и фигурите в изграждането на художественния свят, на герои, хора и взаимоотношенията между тях. 3.18. Обяснява ролята на портретното описание в епическа творба. 3.19. Разкрива картинни и емоционални внушения на лирическа творба.	Текст. Подбор на думите в текста. Значение на думата. Многозначни и еднозначни думи. Морфемата като част на думата. Видове морфемни. Сродни думи. Омоними. Синоними. Антоними. Устойчиви словосъчетания. Текст. Изречение. Словосъчетание. Просто изречение. Главни и второстепенни части. Определение. Допълнение. Обстоятелствено пояснение. Членуване на главните и второстепенните части. Словоред. Еднородни части. Съчинително и подчинително сързване в словосъчетанието. Сложно съчинено изречение. Употреба на сложното съчинено изречение. Сложно съставно изречение. Употреба на сложното съставно изречение. Части на речта. Съществително име. Прилагателно име. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение. Употреба на местоименията в текста. Глагол. Употреба на сегашно и бъдеще време в текста. Употреба на минало свършено и минало несвършено време в текста.	- Да характеризира героите и техните качества в авторско литературно произведение; - Да посочи непрякото в ценностната система, защитена в творбата; - Да оперира с етичните понятия адекватно на вложените идеи в творбата; - Да определя мястото на героя в системата от художествени образи; - Да открива признаците на простото или сложното изречение; - Да съставя отделни кратки изречения, които резюмират съдържанието на частите на повествователния текст; - Да аргументира за признаците на главните и второстепенните части в изречението; - Да открива еднородните части в изречението и аргументира постановката на препинателните знаци; - Да преразкаже текст по ключови думи и изрази; - Да преразкаже епизод; да отговори устно на литературен въпрос, като се стреми към точност и логичност на изказа; - Да напише кратък текст описание (на животно, предмет, на реална или въображаема личност и пр.) или повествование (по преживяно, от произведение и др.); - Да създава на художествени и нехудожествени текстове; - Да оформя електронно писмо (SMS, e-mail); - Да пише лично писмо; - Да пише съчинение; - Да пише разказ за собственото семейство;

3.20. Проследява сюжетното развитие в епическа творба. 3.21. Коментира спецификата на алегоричните образи. 4.1. Назовава признаците на простото и сложното изречение. 4.2. Разбира и знае разликата между сложно съчинено и сложно съставно изречение. 4.3. Определя начина на изразяване на главните и второстепенните части на простото изречение. 4.4. Определя разликата между изречение и словосъчетание. 4.5. Определя състава на думата. 4.6. Определя морфологичните признаци на частите на речта. 4.7. Назовава признаците и определя функцията на съществителното име, прилагателното име, местоименията (лично, притежателно, възвратно). 4.8. Определя функциите на глагола в речта. 4.9. Определя наречието като значима част на речта. 4.10. Разбира разликата между значимите и служебните части на речта. 4.11. Спазва на практика основните правила на звуковите промени в книжовната реч. (правилото за употреба на променливо Я);	Съвместна употреба на глаголните времена. Наречие. Видове наречия. Степенуване на наречията. Място на наречието в словоредта на изречението. Предлог. Съюз. Съюз като свързваща дума. Употреба на предлозите и съюзите. Редактиране на писмен текст. Звукове в българския език. Звукове и звукови промени в речта. Несъответствие между изговор и правопис. Променливо и непроменливо Я. Подвижно и непостоянно Ъ. Правоговорна норма и разговорна реч.	- Да редактира собствен текст според правописните и пунктуационните норми; - Да разказва за локални социо-културни събития в хронологична последователност; - Да коментира приказните мотиви в българска приказка в съпоставка с приказки на етносите в Молдова; - Да наблюдава и коментира прояви на различно отношение към моралните ценности и да заеме позиция спрямо тях. - Да формулира основните принципи в българската и общочовешката морална система чрез проявленятия им в изучаваните текстове. Продукти: - преразказ на текст (устен и писмен); - разказ на случки (действителни и въображени); - описване на обстановка, природна картина, постъпки на герои, хора и взаимоотношенията между тях; - написан кратък описателен и повествователен текст; - написани прагматични текстове (честитки, покани, обява, собствен план; бележки); - написано лично писмо; - устен отговор на литературен въпрос; - устно разсъждение по литературен и житейски проблем; - обсъждане на учебни и житейски теми.

- 4.12.** Използва в текста разликата между минало свършено и минало несвършено време на глагола.
- 4.13.** Отчита несъответствие между изговор и правопис при създаване на писмен текст.
- 4.14.** Създава собствен текст и го записва грамотно и четливо, като проявява внимание към съдържанието и структурата му.
- 4.15.** Създава текстове, като използва електронната поща (e-мейл), общуване в социалните мрежи, по време на виртуалните дискусии в различни групи по интереси и т.н.
- 4.16.** Проявява своите познания (ерудиция), като създава текст по различни теми.
- 4.17.** Създава текстове с практическа цел (писмо, покана, честитка и др.).
- 4.18.** Редактира различен тип текстове от езикова гледна точка.
- 4.19.** Разказва случки (действителни и въображаеми).
- 4.20.** Пише кратък описателен и повествователен текст.
- 5.1.** Разсъждава устно по литературен и житейски проблем.
- 5.2.** Проявява интерес към особеностите и богатството на устната и писмената форма на родния език.
- 5.3.** Съпоставя нравствени модели от литературата със свои житейски наблюдения.

В края на V клас ученикът може:

- да създава елементарен текст повествование, описание;
 - да използва адекватно форми за свидетелски и несвидетелски разказ в повествованието си;
 - да използва в речта си уместно различни глаголни времена;
 - да владее правоговорната норма;
 - разбира и коментира същността на приказните и на литературните герои като носители на определени черти и идеи;
 - възприема нравствените норми като задължителни и регулиращи човешките взаимоотношения;
 - коментира образната система в лирическа творба, нейния емоционален и идеен свят;
 - описва обстановка, природна картина, постъпки на герои, хора и взаимоотношенията между тях;
 - разсъждава устно по литературен и житейски проблем, като уместно използва етичните понятия;
 - преразказва текст.
- Демонстрирайки ценностното отношение към езика и литературата, като:**
- проявява личностна цялостност и достойнство;
 - отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
 - демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
 - демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
 - проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

- 1. Родина и роден език:** Български пословици и поговорки; Българска легенда *Крали Марко*; Ив. Вазов, *Де е България?* Петър Бурлак-Вълканов, *България – моя втора майка*; Н. Стоянов, *Нашият химн*; Ив. Вазов, *Отечество любезно*; Н. Стоянов, *Буджашкото море*; И. Вълков, *Буджашките славеи*; М. Бъчваров, *Утро над родното село*; В. Романчук, *У дома*; Г. Барбаров, *Завръщане*; Т. Стоянов, *Когато тъмносиньото небе...*
- 2. Детство и семейство:** Български народни приказки *Неволята*; *Чисти дрехи – сладко ядене*; Ив. Вазов, *Майка ми*; А. Константинов, *Пази, Боже, сляпо да прогледа*; Отделни текстове.
- 3. Благополучие, успех и кураж:** Елин Пелин, *На браздата*; Йордан Йовков, *Серафим*; Мишо Хаджийски, *Козя гайда*; Басни на Езоп, П. Р. Славейков, Ст. Михайловски.
- 4. Игра и игри (танци):** Отделни текстове (от детска литература, детски разкази).

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В V КЛАС

Приказки: Тримата братя и златната ябълка; Онюч и змеят; Болен здрав носи; Неволята; Чисти дрехи – сладко ядене; Работата е друга. За самостоятелен прочит: Юнак Пръсля и златните ябълки, Двамата братя, Честният Пъкале, Мечката и лошата дума, Богатият и Хитър Петър.

Предания и легенди. Свети Георги и ламията; Крали Марко на Косово поле; Кралимаркови следи; Български пословици и поговорки; За самостоятелен прочит: Къде е Крали Марко и кога ще се върне.

Почителни случки с животни, предмети и хора. **Езоп, Гарван и лисица; Петко Рачев Славейков, Орел, рак и щука; Стоян Михайловски, Паун и лястовичка, Секира и търнокол; Петко Люленов, Два славея; За самостоятелен прочит: Иван Крилов, Щиглец изгълб, Александър Дониц, Щиглецът и чукулгата, Стоян Михайловски, Бухал и светулка, Горделвата пеперуда. (банатска приказка).**

България в образи и картини. **Иван Вазов, Де е България, Майка ми, Апостолът в премеждие. Васил Левски в Драгалевския манастир (предание); Петър Бурлак-Вълканов, България – моя втора майка; Нико Стоянов, Нашият химн. За самостоятелен прочит: Иван Вазов, Отечество любезно, Розовата долина и Тунджа, Никола Фурнаджиев, Домът на Левски, Стоян Михайловски, Кирил и Методий.**

Човекът в света на доброто и злото. **Алеко Константинов, Пази боже, сяпо да прогледа; Елин Пелин, На браздата; Йордан Йовков, Серафим.** За самостоятелен прочит: Мишо Хаджийски, Козя гайда.

С Бесарабия в сърцето. **Нико Стоянов, Буджашкото море; Иван Вълков, Буджашките славеи; Михаил Бъчваров, Утро над родното село; За самостоятелен прочит: Василе Романчук, У дома, Георги Барбаров, Завръщане, Тодор Стоянов, Когато тъмносиньото небе...**

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Стихотворението „Де е България” от Иван Вазов;
- Една басня по избор;
- Едно стихотворение от бесарабски автор по избор.

VI клас		
ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО		
КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
VI	Звукове в българския език. Промени на гласните звукове в българския език. Промени на съгласните звукове в българския език. Струпване на съгласни звукове. Двойни съгласни. Текст. Научен текст. Научнопопулярен текст. Научнофантастичен текст. Научно описание и научно повествование. Разсъждение. Отговор на научен въпрос. Официално-делови текст. Как дв създаваме официално-делови текст. Изречението – гравивна единица на текста. Еднородни части на простото изречение. Сложно съчинено изречение. Видове. Употреба на сложно съчинено изречение. Пунктуация. Сложно съставно изречение. Пряка реч. Авторова реч. Преразказ. Думата като назоваваща единица. Синоними и антоними. Контекстови синоними. Омоними. Устойчиви словосъчетания (фразеологизми). Производни и непроизводни думи. Сложни думи. Части на речта. Съществително име. Числително име. Прилагателно име. Възвратно лично и възвратно притежателно местоимение. Показателни местоимения. Въпросителн местоимения. Относителни местоимения. Местоимения като свързващи думи в текста. Глагол. Сегашно историческо време. Причастие. Видове причастия. Деепричастие. Частици и междуметия. От Българска народна поезия. Митически песни. Обредни песни. Коледарски песни; Лазарски песни; Трудови и битови песни. Юнашки песни. Хайдутшки песни. Исторически песни. От художествена литература: Хр. Ботев, Ив. Вазов, М. Бъчваров, Мавроди, П. Бурлак-Вълканов. Гласът на свободата. Поема. Балада. Стихотворение. Разказ. Роман. Вдъхновени от народната песен: Пенчо Славейков, Т. Танасова, А. Разцветников, Ал. Миланов. И смешно, и тъжно: Ал. Константинов, Е. Пелин. Хумор. Сатира. Ако можеха да говорят: Е. Станев, Й. Йовков, М. Садовяну. Разкази за животни. Междудисциплинарна дейност.	3 8 20 6 2 27 14 9 3 3 3 4

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
1.1. Открива основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения.	Български народни песни-обща характеристика. <i>Струна невяста</i>. За самостоятелен прочит: <i>Слънчеви люлки и Драгана, Свети Никола и девет ламии, жениш ме, мамо, годиш ме</i>.	- Да участва в празник, инсценировки и пр., в които „живеят“ българските традиции; - Да съпостави и коментира текст, традиции, празници, обичаи, ритуали и др. на другите етноси, показвайки уважение, разбирание и съпричастие;
1.2. Обяснява ролята на народната песен в историческата съдба и в битата на българите.	Обредни песни. <i>Коледарски песни</i> <i>Лазарски песни</i> <i>Сватбени песни</i>.	- Да покаже познание и съпричастие към индивидуалността на свой приятел или към характерните черти на „Другия“ етнос; - Да прояви толерантно отношение към „Другостта“, като изрази емоционално съпричастие и готовност за помощ и съдействие;
1.3. Оценява мотивите в народните песни като свидетелство за устойчивите модели на българското.		- Да изрази искрено мнение относно своите представи за българското като родно; - Да участва в различни комуникативни ситуации. (разговор със съученика си по време на междучасието; с учителя по време на урока; в магазина; в библиотеката; и др.);
1.4. Осъзнава ролята на народната песен за съхраняване на идентичността на българите в Молдова.		
1.5. Познава имената на известни български народни певци от България и Бесарабия.		
2.1. Включва се адекватно в диалога, като изразява мнението си и репликира уместно.	Пряка реч. Авторова реч. Преразказ.	
2.2. Уместно използва разликата между свидетелска и несвидетелска реч, като владее разнообразни средства за предаване на чужда реч.	Христо Ботев, <i>Хайдутти</i>, <i>Хаджи Димитър</i>, Иван Вазов, Из романа <i>Под игото (Гост, Радина възнесения), Иде ли?</i> Михаил Бъчваров, <i>Пееше мамо</i>. За самостоятелен прочит: <i>Мавроди, Христо Ботев</i>; Петър Бурлак-Вълканов, <i>Към Балкана</i>.	
2.3. Задава въпроси и дава отговори по поставена от друг или по избрана от него тема.		
2.4. Използва правилно и уместно непряко и полупряко предаване на чужда реч в текстове, които създава.		
2.5. Умее да създава съдържателен свързан текст/преразказ.		

2.6. Уважава мнението на останалите участници в комуникативната ситуация. 2.7. Усвоява дискурсът като речево поведение в комуникативния акт – размяна на информация. 2.8. Обяснява начина на създаване и разпространяване на народната песен.		- Да разпознава графически пряка от непряка реч; - Да преразказва главното от съдържанието на повествователен художествен текст (приказка, разказ басня, откъс от повест или роман за деца, мит); - Да информира съучениците си за събитие от училищния живот;
3.1. Използва уместно лексикални средства за изразяване на отношения между видове и родови понятия, между причина и следствие на лексикално ниво.	Думата като назоваваща единица. Синоними и антоними. Контекстови синоними. Омоними.	- Да определя прякото и преносното значение на думата, като измисля/преписва изречения; - Да търси бързо и лесно думи във видовете речници в българския език;
3.2. Спазва в речта си уместно словното богатство на езика: многозначни думи, синоними, антоними.	Устойчиви словосъчетания (фразеологизми). Производни и непроизводни думи. Сложни думи.	- Да открива в текста и интерпретира синоними, антоними, омоними; - Да разграничава синоними и антоними и да илюстрира с примери разликата в значението им;
3.3. Използва уместно контекстови синоними и антоними; синоними синтактични конструкции с цел поставяне на логически акценти.	Изречението – градивна единица на текста. Еднородни части на простото изречение.	- Да подбира синоними и антоними към предложни думи;
3.4. Познава смисловите и граматичните особености на фразеологичното словосъчетание.	Сложно съчинено изречение. Видове. Употреба на сложно съчинено изречение. Пунктуация. Сложно съставно изречение.	- Да ползва синонимен речник, като избира подходящ синоним от дадено синонимно гнездо в зависимост от комуникативната ситуация;
3.5. Познава различни видове фразеологични словосъчетания и уместно ги използва в речевата си практика.	Българска народна поезия. Митически песни, обредни песни. Трудови и битови песни.	- Да тълкува значението на устойчивите изрази, като ги записва/запомня;
3.6. Употребява в речта си думите в прякото и в преносното им значение в различен контекст.	Два са бора ред поредом расли У Недини слънце грее.	- Да възприема, вярно да определя и обяснява значението на думата;
3.7. Познава синоними, антоними и омоними, като различава нюанси в лексикално значение.	За самостоятелен прочит: Похвалил се Димо, Мило ми, мамо, Драго ми, Байно ле Иване.	- Да участва в беседа за начина на създаване и разпространяване на народната песен; - Да чете и преразказва епическа народна песен или откъс от епическо авторско произведение;
3.8. Самостоятелно обогатява речника си.		- Да назове чертите на героите и похватите за тяхното изграждане;

3.9. Разпознава жанровата същност на народната песен. 3.10. Ориентира се в тематичното многообразие на народните песни. 3.11. Представя конкретнoисторическото ка-то основа на историческите народни песни. 3.12. Назовава обичаите и обредите, които народните песни съпровождат. 3.13. Изрежда имената на героите, възпети в народните песни. 3.14. Коментира конкретнoисторическите и универсалните ценности, вложени в народните песни. 3.15. Разкрива спецификата на историческото време, отразено в произведението на изучаваните автори. 3.16. Открива причинно-следствените връзки на основните моменти в епически художествен текст. 3.17. Коментира поведението на героите и мотивите за него. 3.18. Определя мястото на героите в системата от образи. 3.19. Характеризира душевното състояние на героите и коментира обстоятелствата, които го пораждат. 3.20. Интерпретира авторската позиция към изобразеното.	Юнашки песни. Крали Марко освобождава три синджира роби. За самостоятелен прочит: Разболял се Крали Марко. Хайдушки песни. Гората и Индже войвода. За самостоятелен прочит: Калинова майчица, Чавдар през гора вървеше, Хайдушка смърт. Исторически песни. Даваш ли, Даваш, Балканджи Йово. За самостоятелен прочит: Слушайте, мало, голямо. Алеко Константинов, Бай Ганьо пътува. Елин Пелин, Печена тиква. Емилиян Станев, Майчини тревоги. Йордан Йовков, По-малката сестра. За самостоятелен прочит: Михаил Садовяну, В Местекъней. Части на речта. Съществително име. Числително име. Прилагателно име. Възвратно лично и възвратно прително местоимение. Показателни, въпросителни, относителни местоимения. Местоимения като свързващи думи в текст. Глагол. Сегашно историческо време. Причастие. Видове. Деепричастие. Частистици и междуметия.	- Да обяснява описателно, със синоними непознати думи в контекста на изучаваното литературно произведение; - Да работи с фразеологичен речник, за да мотивира правилната употреба на фразеологизмите в свой или чужд текст; - Да чете на глас текст (художествен, научно-популярен) с адекватна интонация и темпо, правилно поставя паузите и ударенията и доказва, че е разбрал основния смисъл на прочетеното; - Да определи жанра и вида на народната песен; жанра на авторска творба; - Да разкаже за обичаите и обредите на българите от личен опит, по прочетена книга или по разказ на възрастните; - Да сравни народна песен и авторско произведение и да посочи елементите, които ги сближават; - Да определи мотивите в авторските творби, интерпретиращи идеята за българската свобода; - Да открие и посочи белезите на историческото време в епическите народни песни и в авторските произведения; - Да коментира героите, изразявайки позиция спрямо тяхното поведение; - Да назове чертите на героите и похватите за тяхното изграждане; - Да обяснява връзката между характеристиките на героите и основния смисъл на творбата; - Да работи с текста на художественото произведение, откривайки изразните средства и коментирайки тяхната роля;

4.1. Познава и използва в речта си в определен обем синтактичните ресурси на езика. 4.2. Умее да употребява различни по цел на изказване изречения в зависимост от комуникативната цел. 4.3. Използва различни начини за свързване на простите изречения в сложно изречение в зависимост от комуникативната ситуация. 4.4. Използва уместно в текст различни видове сложни съчинени изречения. 4.5. Прилага уместно пунктуационните правила, свързани с особеностите на сложното съчинено изречение. 4.6. Правилно оформя пунктуационно и използва уместно сложни съчинени изречения в текст, който създава. 4.7. Знае и служи с основните езикови единици в съответствие с комуникативната ситуация/звук, дума, изречение, текст. 4.8. Прилага уместно специфичната функция на залога в речевата практика. 4.9. Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика. 4.10. Разпознава изменяемите части на речта. 4.11. Формира правописни навици по отношение на думите с проверяем правопис и на често употребявани думи с непроверяем правопис.	Звукове в българския език. Промени на гласните звукове в българския език. Промени на съгласните звукове в българския език. Струпване на съгласни звукове. Двойни съгласни Текст. Научен текст. Научнопопулярен текст. Научнофантастичен текст. Научно описание и научно повествование, разсъждение. Отговор на научен въпрос. Как да създаваме официално-делови текст.	- Да изразява емоционално отношение към герои и ситуации в литературната творба; - Да участва в беседа по съдържанието на литературна творба; - Да наблюдава предмети, явления и процеси в естествени условия и прави различни описания, като използват изразите; възможности на имена, местоимения, глагола, причастие и деепричастие; - Да слуша и коментира автентични звукозаписи на реч от различни комуникативни ситуации в родния край; - Да прави проверка на правописа на думи (съществителни, прилагателни, числителни имена, глаголи, лични местоимения, наречия) в правописен речник на българския книжовен език; - Да използва числови данни от енциклопедии или учебници за съставяне на изречения и кратки текстове; - Да създава и редактира пунктуацията в собствен и чужд текст; - Да съчини изречения, като използва определени езикови конструкции; - Да разшири изречението, като добави еднородни части; - Да образува сложни изречения от дадени прости; - Да употреби различни видове съюзи при свързване на простите изречения в сложно; - Да редактира пунктуацията в собствен или чужд текст;

4.12. Създава писмен текст – описание, спазвайки характеристиките на вида текст. 4.13. Създава писмен текст – повествование, спазвайки характеристиките на вида текст. 4.14. Създава писмен текст – разсъждение спазвайки характеристиките на вида текст. 4.15. Разпознава характерните особености на научнопопулярен текст на емпирично равнище. 4.16. Построява логически съчинението, като използва езикови средства, подходящи за целите на общуването, и като спазва изучените книжовни езикови правила. 5.1. Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда. 5.2. Назовава автори и произведения, интерпретиращи мотиви от народното творчество. 5.3. Коментира значението на народната песен за художествените постижения в индивидуалното творчество. 5.4. Съпоставя народните празници, обреди и обичаи на българите и на другите етноси, живеещи в Молдова и интерпретира близки мотиви в народното им творчество.	Вдъхновени от народната песен. Пенчо Славейков, Луд гидия. Таня Танасова, Селска музика. За самостоятелен прочит: Асен Разцветников, Събуди се ясно слънце, Александър Миланов, <i>Магия</i>.	- Да употребява в речта си различни изучени части на речта в съответна необходимост; ма; - Да съгласува правилно частите на речта в изречението; - Да разпознава в практически план повествование, описание и разсъждение (научно описание, повествование, разсъждение; художествено описание, повествование, разсъждение; разговорно описание, повествование, разсъждение); - Да търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст (научен, официално-делови) и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи; - Да чете подборно епизоди от повествованието за случката, на портретно описание и пейзаж, на авторски разсъждения и оценки за случката и героите в литературното произведение; - Да преразкаже епизодите от епическа творба в тяхната последователност; - Да съставя план на текст (свой и чужд); - Да преразказва устно случка; - Да разказва и слуша в малки групи (всеки ученик) разказ по преживяно и по въображение; - Да предава прочетена история от художествен текст и може да я коментира; - Да използва в собствения текст елементи на описание, повествование, разсъждение в съответствие с темата; - Да напише съчинение, спазвайки характеристиките на видовете текст;

		- Да обрисова с думи картини от художествен текст; - Да съставя текст към картинка; - Да обрисова с думи описанието на портрет на герой, пейзаж и обстановка, в която се развива действието; - Да чете съчинението си изразително в клас, като поставя акценти, прави паузи, съобразява силата на гласа си, с обстановката; - Да възпроизвежда научнопопулярен текст, като се придържа към фактите в него; - Да се придържа към темата на научнопопулярния текст, когато го коментира и участва в дискусия във връзка с него; - Да преразказва кратко и подробно научно повествование (биография); - Да написва и редактира обява за конкурс; - Да съставя писмен текст разсъждение; - Да разказва чута или прочетена история от научнопопулярен текст (енциклопедия); - Да чете и пише поздравителни картички и покани; - Да представи пред класа (съучениците) кратък текст за покана; - Да анализира и коментира типовете грешки в ученически текстове; - Да одобрява, изправя и представя кратък устен сценарий (епизод) за празник, инсценировка и пр., в които показва овладяването на съвременния книжовен български език; - Да сподели лични наблюдения относно ролята на народните песни в живота на българите;

- Да съпостави и открие общото и различното в близки по сюжет и мотиви народни песни на етносите, живеещи в Молдова;
 - Да разкаже за обичаите и обредите на българите от личен опит, по прочетена книга или по разказ на възрастните;
 - Да сравни народна песен и авторско произведение и да посочи елементите, които ги сближават;
 - Да открие и посочи белезите на историческото време в епическите народни песни и в авторските произведения;
 - Да изрази мнение относно качествата на героите, коментирайки тяхната общозначимост.
- Продукти:**
- устен и писмен преразказ на текст;
 - устен и писмен отговор на литературен въпрос;
 - устна и писмена характеристика на душевното състояние на героите и коментар за обстоятелствата, които го пораждат;
 - устен и писмен коментар на поведението на героите и мотивите им;
 - драматизации на народните обичаи;
 - съчинение към картинка;
 - диктовка;
 - написан текст описание;
 - написан текст повествование;
 - написан текст разсъждение;
 - молба, обявление, кратък текст-покана за празненство.

В края на VI клас ученикът може да:

- работи с текст: определя темата, основната мисъл, открива необходимата информация;
 - създава текст описание, повествование, разсъждение по зададена тема;
 - изгражда елементарни официално-делови текстове;
 - поставя правилно пунктуацията в простото и сложното изречение;
 - обяснява ролята на народната песен в историческата съдба и в бита на българите;
 - оценява мотивите в народните песни като свидетелство за устойчивите модели на българското;
 - изрежда изконните български нравствени ценности;
 - открива близки мотиви в народното творчество на етносите, живеещи в Молдова;
 - разсъждава за нравствените категории добро и зло, като съпоставя произведения от народното и личното творчество.
- Демонстрирайки ценностното отношение към езика и литературата, като:**
- проявява личностна цялостност и достоинство;
 - отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
 - демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
 - демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
 - проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

- 1. Родина и роден език:** Хр. Ботев, *Родина*; Т. Танасова, *Селска музика*; *Историческа песен, Даваш ли, даваш*, Балканджи Йово; *Отделни текстове*.
- 2. Човек, природа и вселена:** Й. Йовков, *По-малката сестра*; Хр. Ботев, *Хаджи Димитър*; Е. Станев, *Майчини тревоги*; Пенчо Славейков, *Луд гидия*; *Хайдушка песен Гората и Индже войвода*.
- 3. Щастие и тъга (смешно и тъжно):** Хр. Ботев, *Хайдут*; Ив. Вазов, *Иде ли?* А. Константинов, *Бай Ганьо пътува*; Е. Пелин, *Печена тиква*; *Отделни текстове*.
- 4. Традициите на моя народ:** Митически песни, *Струна невяста*; *Коледарски песни, Лазарски песни, Сватбени песни*; *Откъс от „Снаха“* на Георги Караславов; М. Хаджийски, *Кумови гости*; М. Хаджийски, *Колета в Таврия*.

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В VI КЛАС

Български народни песни. Митически песни. Струна невяста; За самостоятелен прочит: Слънчеви люлки и Драгана, Свети Никола и девет ламии, жениш ме, мамо, годиш ме.

Обредни песни. Коледарски песни; Лазарски песни; Сватбени песни.

Трудови и битови песни. Два са бора ред поредом расли; У Недини слънце грее; За самостоятелен прочит: Похвалил се Димо, Мило ми, мамо, драго ми, Байно ле Иване.

Юнашки песни. Крали Марко освобождава три синджира роби; За самостоятелен прочит: Разболял се Крали Марко.

Хайдушки песни. Гората и Индже войвода; За самостоятелен прочит: Калинова майчица, Чавдар през гора вървеше, Хайдушка смърт.

Исторически песни. Даваш ли, даваш, Балканджи Йово; За самостоятелен прочит: Слушайте, мало, голямо.

Художествена литература. Гласът на свободата. Христо Ботев, Хайдутти, Хаджи Димитър; Иван Вазов, Из романа Под игото (Гост, Радини вълнения), Иде ли? Михаил Бъчваров, Пееше мама; За самостоятелен прочит: Мавроди, Христо Ботев; Вазов, Петър Бурлак-Вълканов, Към Балкана.

Вдъхновени от народната песен. Пенчо Славейков, Луд гидия, Таня Танасова, Селска музика; За самостоятелен прочит: Асен Разцветников, Събуди се ясно слънце, Александър Миланов. Магия.

И смешно, и тъжно. Алеко Константинов, Бай Ганьо пътува; Елин Пелин, Печена тиква.

Ако можеха да говорят. Емилиян Станев, Майчини тревоги; Йордан Йовков, По-малката сестра; За самостоятелен прочит: Михаил Садовяну, В Местекъней.

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Обредна песен по избор;
- Даваш ли, даваш, балканджи Йово;
- Таня Танасова, Селска музика.

VII клас		
ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО		
КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
VII	Книжовният език. Правоговор и правопис. Официално и неофициално речево общуване. Речев етикет при официално общуване. Видове текст според сферите на общуване. Художествен текст. Контекст. Преразказ на художествен текст. Художествено съчинение. Видове редакции на текст. Публицистичен текст. Видове публицистичен текст. Публицистично съчинение. Изречение. Видове изречения по цел на общуване. Подчинителна и съчинителна връзка в изречението. Сказуемно определение. Съставно сказуемо. Непълни изречения. Безподложни и безглаголни изречения. Обособени части на изречението. Вметнати думи и изрази. Видове сложни изречения. Сложно съставно изречение. Видове подчинени изречения. Пунктуация и интонация в сложното съставно изречение. Сложно смесено изречение. Лексика. Лексикално и граматично значение. Немегафорична и метафорична употреба на думата в текста. Експресивна лексика в художествен и публицистичен текст. Многозначна дума. Речников състав на българския език. Домашни и чужди думи. Международна лексика. Диалектна и книжовна реч. Фразеологичните изрази в художествен и публицистичен текст. Дума като част на речта. Местоимението като част на речта. Неопределителни местоимения. Отрицателни местоимения. Обобщителни местоимения. Глагол. Вид на глагола. Образуване на глаголи от несвършен и свършен вид. Глаголно време. Прости и сложни глаголни времена. Бъдеще време. Образуване. Минало неопределено време. Минало предварително време. Бъдеще време в минало. Морфемен състав на думата. За Българското възраждане – обзор. Исторически период. Литературен период. Историческа съдба на народа. <i>От авторска възрожденска литература: П. Хилендарски, Д. Чинтулов, П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев.</i> Лирически герой. Лирически говорител. Изповед. За българската литература след Освобождението – обзор. Тема. Идея. Сюжет. Композиция. Поема. Ода.пейзаж в лирическо и епическо произведение. <i>От авторска следосвобожденска литература: Ив. Вазов, А. Константинов, П. Яворов, Е. Пелин, Хр. Смирненски, Й. Йовков, Ел. Багряна, Н. Вапцаров.</i> Композиционни особености на лироепическа и лирическа творба. За съвременна българска литература. <i>От авторска съвременна литература: Й. Радичков, П. Дубарова.</i> Тропи и фигури. <i>От бесарабска авторска литература: М. Бъчваров, Н. Стоянов.</i> Художествен детайл. Междудисциплинарна дейност.	8 30 9 17 10 20 4 4

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
1.1. Демонстрира разбиране на водещите възрожденски идеи в българското общество през Възраждането в литературата.	Паисий Хилендарски, История славянобългарска Добри Чинтулов, Вятър ечи, Балкан стене, Стани, стани, юнак балкански Стара майка се прощава със сина си.	- Да четете литературните творби и да вниква в лексикалното значение на думите – в тажната пряка и преносна употреба; - Да изброи произведения, в които е изграден моделът на българското от различни времена; - Да открие и обясни контекстовото значение на тропите и фигурите;
1.2. Осмисля епическите образи, изграждащи представа за следосвободенските процеси в българското общество.	Петко Рачов Славейков, Туй място, Татковина Любен Каравелов, Хубава си, моя горо. Христо Ботев, На прощаване, Обесването на Васил Левски.	- Да участва в извънкласна дейност, свързана с юбилейни дати от историята и литературата; - Да търкува литературен текст, в който намират отражение възрожденски идеи; - Да посочи най-важните събития от Възраждането;
1.3. Разбира основните ценности на родовия свят, осъзнава общото и устойчивото в моралните ценности на рода независимо от промените в социалното и битовото устройство на живота.	Диалектна и книжовна реч. Правоговор и правопис. Официално и неофициално речево общуване. Речев етикет при официално общуване. Иван Вазов, Из Под игото (Представлението), Една българка, Опълченците на Шипка, Българският език.	- Да търкува литературен текст, в който намират отражение възрожденски идеи; - Да посочи най-важните събития от Възраждането; - Да изследва стилистичния ефект от употребата на диалектни думи в различни типове текстове; - Да четете диалози със определяне на ситуацията на общуване: официално/неофициално; - Да представя себе си и друг човек според правилата на речевия етикет;
2.1. Уместно използва изразните възможности на думите в речевата практика.	Лексика. Лексикално и граматично значение на думата.	- Да изказва поздравление, като се съобразява с правоговорните норми и ситуацията на общуване; - Да използва някои универсални стереотипи, характерни при общуване на гости, в магазин, в аптека, в болнично заведение, в транспортно средство и пр.;
2.2. Усъвършенства собствената си реч и отстранява диалектните форми, като намира съответните синонимни книжовни варианти.	Неметафорична и метафорична употреба на думата в текста. Експресивна лексика в художествен и публицистичен текст. Многозначна дума.	- Да използва някои универсални стереотипи, характерни при общуване на гости, в магазин, в аптека, в болнично заведение, в транспортно средство и пр.; - Да слуша и предава информация на съучениците си, получена от различни информационни източници: радио, телевизия, кино, интернет и др.;
2.3. Участва в диалог върху сюжетта и героите на самостоятелно прочетено произведение.	Речников състав на българския език. Домашни и чужди думи. Международна лексика.	- Да коментира мястото на епизоди с оглед на композиционните и идейните особености на творбата; - Да отговаря на въпроси, свързани с историческото време и с художественото време на творбата;
2.4. Анализира образа на просвободенския българин във Вазовите творби.	Фразеологичните изрази в художествен и публицистичен текст.	- Да отговаря на въпроси, свързани с историческото време и с художественото време на творбата;

2.5. Обяснява връзката между обществените настроения през Възраждането и литературата. 2.6. Определя времето и мястото на действието в епическо произведение. 2.7. Коментира валидността на моралните принципи при разглеждане на художествени творби. 2.8. Използва информацията за решаване на определени комуникативни задачи. 2.9. Тълкува употребата на експресивна лексика в художествен и в медиен текст. 2.10. Разбира значението на думи, свързани с обществения, икономическия и културния живот и ги използват уместно. 2.11. Осмислят думите като речникови единици, правилно и целесъобразно използват многозначните думи, основното и преносното значение на думите в текста. 2.12. Употребя уместно диалектна си реч. 2.13. Различав книжовна и книжовна реч на лексикално ниво.	Алеко Константинов, Бай Ганьо у Иречек. Пейо Яворов, Заточеници. Видове текст според сферите на общуване. Художествен текст. Контекст. Преразказ на художествен текст. Публицистичен текст. Видове публицистичен текст. Елин Пелин, По жътва, Ангелинка. Христо Смирненски, Братчетата на Гаврош, Босоногите деца. Видове изречения по цел на общуване. Подчинителна и съчинителна връзка в изречението. Сказуемно определение. Съставно сказуемо. Непълни изречения. Безподложни и безглаголни изречения. Обособени части на изречението. Вметнати думи и изрази. Видове сложни изречения. Сложно съставно изречение. Видове подчинени изречения. Пунктуация и интонация в сложното съставно изречение. Сложно смесено изречение. Йордан Йовков, По жицата. Дума като част на речта. Местоимението като част на речта. Неопределителни местоимения. Отрицателни местоимения. Обобщителни местоимения.	- Да изпълнява изразително лирическа творба, докато казвайки дълбочината на възприемането ѝ; - Да защити в реферат своя позиция по общозначим проблем; - Да участва с конкретна задача в работата на група по време на урока; - Да прави справка за значението на дадена дума в Тълковен речник на българския книжовен език; - Да опознава международни думи (срещащи се в руски, румънски и чуждезик) и да разбира значението им; - Да разбира метафоричното значение на думата в текста; - Да определя неуместна и уместна употреба на думата според сферата на общуването; - Да промени в изречението някои граматически показатели на посочените думи; - Да използва думи с лексикално значение в съответствие с темата на текста; - Да пише съчинение с използване на метафори като изразително средство; - Да открива български думи като синоними на заетите думи; - Да коментира специфичното на авторския стил; - Да докаже разбиране на идейно-емоционалния свят на лирическа творба чрез изразителното ѝ изпълнение. - Да планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. - Да прави устен преразказ на текст, като предава накратко и последователно съдържанието му; - Да изпълнява ролята на читател в сферата на масовата комуникация;

2.14. Владее формулите за вежливост, използва формите за учтивост, служи си със средствата на речевия етикет. 3.1. Оценява личността на Паисий като първи възрожденец и възрожденските идеи, вложени в Предисловието на Историята. 3.2. Осъзнава Вазовото отношение към българския език от еднотоименното стихотворение като висш израз на родолюбие. 3.3. Познава и уместно използва лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста. 3.4. Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на публицистичния стил, като търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове. 3.5. Възприема и извлича конкретна информация от художествен и от нехудожествен текст.	Елисавета Багряна, Моята песен. Никола Вапцаров, Пролет моя, моя бяла пролет. Глагол. Вид на глагола. Образуване на глаголи от несвършен и свършен вид. Глаголно време. Прости и сложни глаголни времена. Бъдеще време. Образуване. Минало неопределено време. Минало предварително време. Бъдеще време в минало. Морфемен състав на думата. Йордан Радичков, Марчо.	- Да подбира материали от периодичния печат за актуално събитие; - Да съставя новинарска емисия (радиопредаване/ТВ-предаване/интернет-новина и др.); - Да формулира мнение за прочетена книга, актуално събитие и пр.; - Да подбира аргументи; - Да чете по роли епически произведения; - Да съпоставя моменти от биографията на автора с изобразеното в творбата; - Да чете и коментира изказвания за автора и произведенията на негови съвременници и на съвременни литературни историци и критици; - Да определя вида на изречението по цел на общуване; - Да открива начин на свързването на частите в сложното изречение; - Да определя частите на простото изречение; - Да определя вида на подчиненото изречение в съответствие с ролята му спрямо главното; - Да знае правилата за пунктуацията в сложното изречение; - Да определя синтактичната роля на думата в простото изречение; - Да съставя изречения, като употреби различни начини на свързване в сложни съчинени и сложни съставни изречения; - Да съчини текст, като употреби в изреченията в ролята на сказуемо дадени думи и изрази; - Да запише диалог, като използва непълни изречения;

3.6. Прави връзка между информацията, съдържаша се в текста и предишния опит и знания. 3.7. Схваща идеите на автора, които не са изказани директно; разбиране на подтекста. 4.1.1. Назовава основните черти на Българското възраждане. 4.2. Описва героичното в провяленията на българина-опълченец. 4.3. Описва възрожденския образ на родното, българското в поетическите възрожденски творби. 4.4. Разсъждава устно върху разнообразието на лирическото преживяване в поезията от Освобождението до Втората световна война. 4.5. Създава устен и писмен отговор на литературен въпрос. 4.6. Разпознава, правилно образува и използва съставно сказуемо в речевата практика. 4.7. Познава синонимни варианти на обособените части, като правилно и целесъобразно ги използва в речевата практика.	Михаил Бъчваров, Предание. Петя Дубарова, Слънцето златно. Нико Стоянов, Майчина поръка.	- Да опише природно явление, като използва безподложни и безглаголни изречения; - Да съставя прости и сложни изречения по схеми; - Да съпоставя художествени илюстрации и литературно произведение; - Да отговаря на въпроси, свързани със сюжета и композицията на епическа творба; - Да прави проверка на правописа на думи (съществителни, прилагателни, числителни имена, глаголи, лични местоимения, наречия) в правописен речник на българския книжовен език; - Да правят самооценка на правоговора си и взаимно да се оценяват; - Да използва ученически текстове, за да редактира грешки, свързани със съгласуването, членуването и правописните особености на местоименията; - Да отговаря на репродуктивни и проблемни въпроси; - Да представи словесна карта на върху природен пейзаж, нарисуван от автора; - Да създава свои повествователни текстове и коментира употребата на различни глаголни времена; - Да редактира грешки в ученически текстове, свързани с неправилно използване на изучените прости и сложни глаголни времена; - Да работи със записи на разговорна реч, като наблюдават употребата на времената и наклоненията; - Да редактират и оценяват при работа в екип собствени съчинения с оглед на уместната употреба на глаголните видове в различни глаголни времена, на наклоненията и преизказните глаголни форми; - Да работи в екип, като оценява ученически съчинения с оглед на спазването на лексикалните и граматичните норми на българския език.

4.8. Уместно използва сложни съставни изречения в речевата практика, като използва различни подчинителни връзки в сложното съставно изречение според целта на общуване. 4.9. Коментира основните особености на българската литература след Освобождението. 4.10. Разпознава относителните местоимения като свързващи думи в сложно изречение и използва правилно формите му. 4.11. Уместно употребява форми за минало неопределено време и за минало предводително времема бъдеще време в миналото с въобразно ситуацията на общуване. 4.12. Изразява вероятни действия/условие, предположение, хипотеза/и владее с начините за изразяване на реално и нереално действие. 4.13. Познава системата на голните времена и владее с уменията за съвместната им употреба в различни текстове за предаване на съобщение или чувства информация.	- Да използва словообразователни и формообразователни морфеми, като променя лексикалното и граматическо значение на дадена дума; - Да открие и опише основните поведенчески черти на животно като член на семейството; - Да работи върху варианти за чернова и белова на собственото си съчинение; - Да създава текст, в който тълкува, коментира, анализира същността на нравствен въпрос; - Да съставя план на текста; - Да построява логически съчинението, като използва езикови средства, подходящи за целите на общуването; - Да познава особеностите на публичното съчинение и формулира теза и се придържа към нея, като подбира и структурира аргументи от различни източници на информация; - Да оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит; - Да редактира свой текст, като го усъвършенства по отношение на съдържанието, точността на изказа и правописа, чрез различни видове редактиране; - Да съпостави авторовото послание с родителските пожелания чрез интервюиране; - Да подготви писмена работа върху творба, предназначена за самостоятелно четене. Продукти: - съчинение с използване на метафори като изразително средство; - диалог с използване на непълни изречения; - съчинение по преживяване, съчинение описание, повествование и разсъждение;

4.14. Употребява уместно и правилно граматичните форми на изучените части на речта – различни видове местоимения, глагол, съчетание от глаголни времена.

5.1. Познава и използва различни начини за редактиране на текст, за да постигне правилност и уместност на изказа.

5.2. Задълбочава знанията си за лексикални и за граматични особености на книжовния български език.

5.3. Съпоставя образите и идеите в произведенията на автори от България и Бесарабия със своите житейски наблюдения.

5.4. Проявява способност да съпреживява, като възприема адекватно емоционалния свят на творбата.

5.5. Проявява интерес към „българските времена“ и тяхното пресъздаване в литературата.

5.6. Проявява и пропагандира почит и уважение към българските личности – вживота и в литературата.

5.7. Демонстрира уважение към литературното наследство на българите, създадено в България и Бесарабия.

- сбит и подробен преразказ на епически текст (писмено и устно);
- адекватно ползване на различни писмени свидетелства, публикувани в учебник;
- разбиране на основния смисъл на прочетената художествена творба;
- обяснение на етическите отношения между героите според сюжетните ситуации на изучени литературни творби;
- заемане на мястото си в диалог на литературна тема;
- откриване на основни белези на своята национална идентичност в изучавани литературни произведения; деня;
- обясняване на връзката между характера на героите и основния смисъл на творбата;
- познаване на съдържанието на най-значимите творби на българската литература;
- изразяване на емоционално-оценъчно отношение към герои и ситуации в литературната творба;
- сравняване, установяване на сходство и различия между две художествени творби или техни елементи.

В края на VII клас ученикът може да:

- спазва правописните норми в собствения текст;
- владее правилата за пунктуация в простото и сложното изречение;
- редактира самостоятелно или с участие на учителя свой и чужд текст;
- употребява уместно многозначни думи, синоними, антоними, устойчиви изрази;
- покаже разбиране на водещите възрожденски идеи в българското общество през Възраждането и в литературата;
- докаже разбиране на сюжетните и композиционните особености на епическа творба;
- използва адекватно понятието лирически герой в различieto му от понятието лирически говорител;
- съпостави и открие общото и различното у авторите, интерпретиращи близки теми;
- привлече като илюстрация на разсъжденията си приведения, предназначени за извънкласно четене;
- владее и прилага уменията си за устен и писмен отговор на литературен въпрос;
- пише съчинение по преживяване, съчинение описание, повествование и разсъждение;
- преразказва сбито и подробно епически текст (писмено и устно).

Демонстрирайки ценностното отношение към езика и литературата, като изгради у себе си:

- проявява личностна цялостност и достойнство;
- отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
- демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
- демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
- проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

- 1. Родина и роден език:** Паисий Хилендарски, *История славянобългарская*; Петко Рачов Славейков, *Татковина, Туй място*; Любен Каравелов, *Хубава си, моя горо*; Иван Вазов, *Българсият език*, *Опълченците на Шипка*; Пейо Яворов, *Заточеници*; Отделни текстове.
- 2. Училището – място за опознаване на света и себе си:** Петя Дубарова – *импресии*, *къси разказчета*; Спомени на български-те творци за детството си; Петко Рачов Славейков, *Даскалска поезия*; Отделни текстове.
- 3. За човешката съдба:** Иван Вазов, *Една българка*; Светослав Минков, *За добрините*; Йордан Йовков, *По жицата*; Христо Смирненски, *Босоногите деца*, *Братчетата на Гаврош*;
- 4. Добродетели и приятелство:** Йордан Радичков, *Марчо*; Елин Пелин, *Ангелинка*; Алеко Константинов, *Бай Ганьо у Иречек*; Христо Ботев, *писмо до Киро Толежков*, *Приятелят ми Левски*; Анекдоти и приказки за Хитър Петър и Настрадаин Ходжа; Отделни текстове (от детска литература, детски разкази)

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В VII КЛАС

Паисий Хилендарски, *История славянобългарская*; **Добри Чинтулов**, *Вятър ечи, Балкан стене, Стани, стани*, юнак балкански *Стара майка се прощава със сина си*; **Петко Рачов Славейков**, *Туй място, Татковина*; **Любен Каравелов**, *Хубава си, моя горо*; **Христо Ботев**, *Обесването на Васил Левски*; За самостоятелен прочит: **Христо Ботев**, *На прощаване*, **Симеон Янев**, *От върха на живота*, **Петко Славейков**, *Даскалска поезия*

Иван Вазов, *Из Под игото (Представлението)*, *Една българка*, *Опълченците на Шипка*, *Българският език*; **Алеко Константинов**, *Бай Ганьо у Иречек*; **Пейо Яворов**, *Заточеници*; **Елин Пелин**, *По жътва*, *Ангелинка*; **Христо Смирненски**, *Братчетата на Гаврош*, *Босоногите деца*; **Йордан Йовков**, *По жицата*; **Елисавета Багряна**, *Моята песен*; **Никола Вапцаров**, *Пролет моя, моя бяла пролет*; За самостоятелен прочит: **Елисавета Багряна**, *Славослов*, **Никола Вапцаров**, *Пролет (Отвънка ухае на люляк...)*

Йордан Радичков, *Марчо*; За самостоятелен прочит: **Павел Вежинов**, *В един есенен ден по шосето*
Михаил Бъчваров, *Предание*; **Петя Дубарова**, *Слънцето златно*; **Нико Стоянов**, *Майчина поръка*

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Едно стихотворение от Добри Чинтулов по избор,
- Стихотворението „Българският език“ от Иван Вазов (откъс),
- Христо Ботев, *Обесването на Васил Левски*.

VIII клас

ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО

КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
VIII	Текст. Признаци на текста. Общуване. Речева ситуация. Книжовен език. Същност и предназначение. Текст и стил. Стил. Разговорен стил. Научен стил. Официално-делови стил. Публицистичен стил. Художествен стил. Съчинение разсъждение. Ученическо есе. Изречение. Видове изречения по състав. Сложно смесено изречение. Строеж. Интонация, пунктуация. Употреба. Пряка и непряка реч. Начини на изразяване на чужда реч. Интонация. Пунктуация. Цитирание и цитат. Думата като езикова единица. Думата като знак. Етимологично значение на думата. Синонимия. Антонимия. Омонимия. Фразеология. Видове речници. Дума и контекст в художествен текст. Международна културна лексика. Обществено-политическа лексика. Емоционално-оценъчна и експресивна лексика. Дума като част на речта. Изменяеми и неизменяеми части на речта. Наречие. Правопис и употреба. Вид на глагола. Значение и употреба. Сложни глаголни времена. Залог на глагола. Наклонение на глагола. Изявително наклонение. Преизказно наклонение. Повелително наклонение. Условно наклонение. За Българското възраждане и българската литература преди Освобождението – обзор. От авторска възрожденска литература: П. Р. Славейков, Л. Каравелов, Хр. Ботев. Художествена истина и художествена измислица. Повест. Балада. За българската литература след Освобождението до Първа световна война. От авторска литература след Освобождението до Първа световна война.: Ив. Вазов, А. Константинов, Е. Пелин, Пенчо Славейков, П. Яворов. За българската литература между двете Световни войни. Хумор. Ирония. Сатира. Пътепис. Автори от Българската литература между двете Световни войни: Хр. Смирненски, Е. Багряна, Й. Йовков. Д. Талев. Символ. За съвременната литература. Автори от българската съвременна литература. А. Далчев, Б. Димитрова, Н. Хайтов. За литературата, създадена от българските преселници в Бесарабия. Автори от българската литература, създадена от българските преселници в Бесарабия и Таврия: М. Хаджийски, П. Бурлак-Вълканов, Н. Стоянов Междудисциплинарна дейност.	6 8 18 10 21 10 12 5 4 4 4

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеве ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
1.1. Идентифицира основните черти на Българското възрождане като универсално културно явление. 1.2. Възприема възрожденския образ на родното, българското в творбите от авторската Възрожденска литература. 1.3. Изтъква епическите образи, изграждащи представа за досвобожденските процеси в българското общество и за нехореходността на нравственните ценности на българина. 1.4. Осъзнава разнообразието на образите и мотивите в лирическото преживяване на любовта към Родината и прародината в произведенията на автори от България и Бесарабия. 1.5. Изследва народопсихологията във Възрожденската литература като художествено отражение на българското отношение към света и човешките стойности. 2.1. Определя същността и предназначението на книжовния език. 2.2. Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея.	Пряка и непряка реч. Начини на изразяване на чужда реч. Интонация. Пунктуация. Цитирание и цитат. Петко Рачов Славейков, Изворът на Белоногата. Текст. Признаци на текста. Общувание. Речева ситуация. Книжовен език. Същност и предназначение. Любен Каравелов, Из „Мамино-то детенце“ Христо Ботев, Майце си. Стил. Текст и стил. Разговорен стил. Научен стил. Официално-делови стил. Публицистичен стил. Художествен стил.	- Да четете изразително авторска реч пряка авторска характеристика на героите, разсъждения и оценки за случката и героите; - Да напишете кратко съчинение с използване на цитат от други автори – художествени и учебни текстове; - Да се запознаете с най-важните моменти от житейската и творческа биография на възрожденските автори; да комуантира фактите от биографията им в контекста на епохата и като поведението на българите; - Да търсите и запишете различни вярвания, предания и легенди, свързани с местни забележителности, предци, митологични герои и пр., народни песни, обичаи и обреди; - Да изпълнявате ролеви игри, свързани с различни комуникативни ситуации; - Да участвате в различни ситуации на общуване, като проявявате усет за адекватно поведение; - Да усъвършенствате уменията си за диалогично общуване, като обменяте конкретна информация, обсъждате съвместна дейност, убеждавате, изразявате съмнение, молба, съжаление и пр.; - Да съпоставите моменти от биографията на автора с изобразеното в творбата; - Да четете и коментирате изказвания за автора и произведението на негови съвременници и на съвременни литературни критици; - Да изборите произведението, в които е изграден моделът на българското от различни времена; - Да откриете и обясните контекстовото значение на тропите и фигурите;

2.3. Изслушва събеседника си, като разбира темата на текста, с извличане съществената информация от него. 2.4. Използва правилно и уместно цитиране, непряко и полупряко предаване на чужда реч в текстове, които създава. 2.5. Разбира отношението между речево поведение и особеностите на конкретната комуникативна ситуация. 2.6. Наблюдава и коментира различни интонационни модели с оглед на ситуацията на общуване. 2.7. Характеризира образите на анти-герои в българската възрожденска система координат. 2.9. Формулира символното значение на художествените образи.	Александър Теодоров-Балан, Из ...За мене си. Иван Вазов, Из „Немили-недраги“, Из „Под игото“ (Зелената кесия). Думата като езикова единица. Думата като знак. Етимологично значение на думата. Синонимия. Антоними. Омоними. Фразеология. Видове речници. Алеко Константинов, Из „До Чикаго и назад“. Елин Пелин, Андрешко. Пенчо Славейков, Неразделни. Дума и контекст в художествен текст. Международна културна лексика. Обществено-политическа лексика. Емоционално-оценъчна. Експресивна лексика. Пейо Яворов, Май, Вълшебница. Христо Смирненски, Юноша.	- Да търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача; - Да поддържа информация, изследва я и разсъждава по различни видове документи, свързани с политическата и икономическата „карта“ на света; - Да отговаря на репродуктивни и проблемни въпроси; - Да наблюдава родовите особености на конкретна творба; - Да съпоставя общи мотиви и теми в епически и лирически творби, за да открива различията и спецификата на авторския стил; - Да открива художествения детайл в епическа и лирическа творба като елемент от пейзажа, душевността на героите, портретното описание на героите; - Да съпоставя лирически текстове с мажорна и минорна емоционална доминанта, като обосновава емоционалното звучене чрез особеностите на лексиката и нейната изразително-изобразителна сила; - Да търкува литературен текст, в който намират отражение възрожденски идеи; - Да посочи най-важните събития от Възраждането; - Да постави вместо многоточието в текста един от предложените синоними; - Да разкаже за преживяното с неутрални думи, с употреба на емоционално-експресивна лексика; - Да определя значението на думата в определен контекст; - Да изразява устно мнение по въпроси от училищния живот; - Да прави самостоятелно справки в различни видове речници и коментира правоговора и правописа;
3.1. Определя звуковата форма, лексикалното и граматическото значение на думата. 3.2. Открива в текста синоними, антоними и фразеологизми и определя смисловата и художествената им роля в текста. 3.3. Осъзнава многозначността на дума чрез употреба в различен контекст.		

3.4. Използва правилно определен кръг международна културна и обществено-политическа лексика. 3.5. Разбира и ориентира се в комуникативната ситуация и участниците в нея. 3.6. Класифицира и разграничава синоними, антоними, омоними, като илюстрира с примери различията в значението им. 3.7. Определя разликата между хумора, сатирата и иронията. 3.8. Назовава основните автори и произведения на българската литература след Освобождението до края на Първата световна война. Обяснява ролята им в историята и културата на българския народ. 3.9. Познава идеолозите на българския модернизъм. 3.10. Прави съотношение на историческото и художественото в творбите на Иван Вазов. 3.11. Сравнява различните български модели поведение в чужбина от авторската литература след Освобождението до Първата световна война. 3.12. Оценява текста от гледна точка на точност и ценност на информацията.	Дума като част на речта. Изменяеми и неизменяеми части на речта. Наречие. Правопис и употреба. Вид на глагола. Значение и употреба. Сложни глаголни времена. Елисавета Багряна, Потомка. Йордан Йовков, Другоселец. Залог на глагола. Наклонение на глагола. Изявително наклонение. Преизказно наклонение. Повелително наклонение. Условно наклонение. Димитър Талев, Златният ключ. Изречение. Видове изречения по състав. Сложно смесено изречение. Строеж. Интонация, пунктуация. Употреба. Атанас Далчев, Към родината. Блага Димитрова, Родина. Curriculum vita –CV. Съчинение разсъждение. Ученическо есе.	- Да открива връзките между: - художествен детайл и социалната характеристика на образа; - художествен детайл и душевността на героя; - художествен детайл и авторското отношение; - Да отговаря на въпроси, свързани със сюжета и композицията на епическа творба; - Да коментира българските морални принципи; - Да усъвършенства текста с оглед на неговата свързаност, богатство и разнообразие на изказа; - Да прави справка за значението на дадена дума в Тълковен речник на българския книжовен език; - Да прави справка за значението на даден езиков или литературен термин (езикова категория, фигура на речта, жанр и пр.) в учебен енциклопедичен речник на термините по български език и литература; - Да привлече като илюстрация на разсъжденията си по-рано изучаваните произведения, а и предназначени за извънкласно четене; - Да прави проверка на правописа на думи (наречия, глаголи) в правописен речник на българския книжовен език; - Да употребява в речта си различни изучени части на речта в съответна необходимостна форма; - Да коментира в прочетените произведения нарушенията на ценностите на родовия свят и възстановяването им; - Да открива в литературни произведения образи на родното; - Да разпознава различните аспекти на образите на родното; - Да преразказва авторския повествователен текст, като изразява несвидетелско отношение към преразказването;

3.13. Прилага усвоеното от текста ново знание в ежедневието или по отношение на ученето. 4.1. Употребя грамотно изменяеми и неизменяеми части на речта. 4.2. Познава и използва начините за свързване различни по състав изречения в зависимост от комуникативната ситуация. 4.3. Употребява уместно сложните изречения, като демонстрира творческо отношение. 4.4. Прилага уместно специфичната функция на залога в речевата практика. 4.5. Разпознава и правилно използва изразните възможности на видовете наклонения в текст според целта на общуване. 4.6. Умее правилно съвместно да използва глаголни времена и наклонения в речевата практика. 4.7. Използва уместно различни глаголни времена и глаголи от различен вид в текст. 4.8. Разсъждава относно конфликта на Гергана и везира като сблъсък между културите и личните ценности системи.	Андрей Германов, Праскова пред дядовата къща в село Каваклий, Лозенградско. Таня Танасова Дюля. Мишо Хаджийски, Бежанци. Петър Бурлак-Вълканов, Моите бесарабски българи. Нико Стоянов, Моят род.	- Да коментира художественото и историческото и прототипните образи; - Да определи темата и идеята на изучаваните епически произведения; - Да използва модели, като свързва думите в простото изречение и уместно използва съчинителни и подчинителни връзки; - Да участва в конкурси, в учебна и извънучебна обстановка, чете и говори с подходяща интонация; - Да редактира пунктуационни грешки в автентични текстове; - Да конструира изречение, като използва различни словоредни варианти в зависимост от целта на изказването; - Да съставя от група прости изречения сложно смесено по дадени параметри; - Да докаже разбиране на сюжетните и композиционните особености на епическа творба; - Да съпостави общото и различното у авторите, интерпретиращи близки теми; - Да прави самооценка на правоговора си и взаимно се оценяват - Да напише своята автобиография (функционално писане) във форма на <i>survivalum vita</i> –CV и да я изпрати по електронната поща; - Да разсъждава и отговаря на въпрос, (функционално писане) свързан с житейски проблем; - Да планира съчинението си, като отчита развитието на случката във времето и пространството; - Да изгражда смислови и логически връзки между отделните структурни и композиционни елементи на есето, като оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит;

4.9. Пише текст относно проблема за „високата цел и недостойните средства“ в посланията на възрожденските автори. 4.10. Описва особеностите на художествения свят, създаван от творбата (историческа епоха, обществена и нравствена проблематика, основен конфликт, бит, характерни герои, авторски внушения за разрешаване на различни хуманитарни проблеми). 5.1. Създава текст, в който тълкува, коментира, анализира същността на нравствен въпрос, като аргументира собствена позиция във връзка с проблема. 5.2. Прави сравнение между общуване по електронен път и общуване в други комуникативни ситуации. 5.3. Маркира имената и делата на българските възрожденци-будители: свещеници, писатели, учители, художници, и обществени дейци. 5.4. Обосновава нравствени оценки за събития и герои от изучени художествени творби и мотивира своя ценностен избор.	- Коментира организацията и основните ценности в етническата общност въз основа на изучени произведения и ги съпоставя с личния и обществения си опит; - Да преразказва сбито и подробно епически текст (писмено и устно); - Да пише съчинение по преживяване, съчинение описание, повествование и разсъждение. Продукти: - Curriculum vita –CV; - съчинение разсъждение върху текст от художествена литература; - ученическо есе; - съчинение разсъждение на свободна тема/ житейски пролем; - устен обяснителен текст монолог за условия характер на художественото произведение, на неговите субекти, на персонажната система, на изобразения в творбата художествен свят и на художествената образност; - трайно свързване на името на автора със заглавията на неговите творби; - мотивирани индивидуални читателски предпочитания; - самостоятелен подбор на четива и използване на популярни информационни източници за книжовна продукция; - разкриване в анализ художествения смисъл на изучавано произведение.

В края на VIII клас ученикът може да:

- използва някои от признаците на научния, официално-деловия, публицистичния и художествения стил при създаване на собствен текст;
- поставя вярно пунктуация в сложните изречения, при пряката реч, при цитиране;
- служи си с различни видове речници;
- пише собствени текстове, като редактира и отстранява грешки;
- оценява чужди и собствени съчинения с оглед на уместната употреба на глаголните видове в различни глаголни времена, на наклоненията и преизказните глаголни форми;
- интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес;
- интерпретира художественото и историческото в творчеството на Иван Вазов;
- извлича информацията от художествените текстове за начина на живот и нравствените ценности през Възраждането на българите от различни социални групи;
- владее и прилага уменията си за устен и писмен отговор на литературен въпрос.
Демонстрирайки ценността отношение към езика и литературата, като изгради у себе си:
- проявява личностна цялостност и достойнство;
- отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
- демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
- демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
- проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

1. **Родина и роден език:** Нико Стоянов, *Моят род*; Петко Рачов Славейков, *Изворът на беланогата*; Атанас Далчев, *Към родината*; Блага Димитрова, *Родина*; Петър Бурлак-Вълканов, *Моите бесарабски българи*; *Отделни текстове*.
2. **Действителност и мечта:** Иван Вазов, *Немили-недраги*; *Отделни текстове*.
3. **Аз и обществото:** Алеко Константинов, *До Чикаго и назад*; Йордан Йовков *Другоселец*; Димитър Талев, *Златният ключ*; Елин Пелин, *Андрешко*; *Отделни текстове*.
4. **Време и история:** Елисавета Багряна *Потомка*; Мишо Хаджийски, *Бежанци*; *Отделни текстове*.

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В VIII КЛАС

Петко Рачов Славейков, *Изворът на Белоногата*.

Любен Каравелов, *Из „Маминото детенце“*.

Христо Ботев, *Майце си*; За самостоятелен прочит: **Христо Ботев, Патриот**.

Александър Теодоров-Балан, *Из ...За мене си*; **Иван Вазов, Из „Немили-недраги“**, *Из „Под игото“* (Зелената кесия); **Алеко Константинов, Из „До Чикаго и назад“**; **Елин Пелин, Андрешко**; **Пенчо Славейков, Неразделни**; **Пейо Яворов, Май, Вълшебница**; **Христо Смирненски, Юноша**; За самостоятелен прочит: **Христо Смирненски, Към висини**.

Елисавета Багряна, *Потомка*; **Йордан Йовков, Другоселец**; **Димитър Талев, Златният ключ**.

Атанас Далчев, Към родината; **Блага Димитрова, Родина**; **Андрей Германов, Праскова пред дядовата къща в село Каваклий, Лозенградско**; За самостоятелен прочит: **Николай Хайтов, Ваню прави дувар**.

Мишо Хаджийски, Бежанци; **Петър Бурлак-Вълканов, Моите бесарабски българи**; **Нико Стоянов, Моят род**; За самостоятелен прочит: **Петър Бурлак-Вълканов, Славослов на Андрей Германов**.

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

- Едно стихотворение от П. Яворов (по избор),
- Атанас Далчев „Родината“,
- Нико Стоянов „Моят род“

IX КЛАС		
ПРИМЕРНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЧАСОВЕТЕ СПОРЕД ЕДИНИЦИТЕ НА СЪДЪРЖАНИЕТО		
КЛАС	ТЕМИ	БРОЙ ЧАСОВЕ ПО ГЛОБАЛНИ ТЕМИ
IX	Български книжовен език. Устна и писмена книжовна реч. Разговорна реч. Некнижовна реч. Диалекти. Стил. Официално-делов стил – видове текст (жанрове). Научен стил. Публицистичен стил. Видове текст в различни стилове. Текст описание в различни стилове. Текст повествование в различни стилове. Текст разсъждение в различни стилове. Редактиране на различни видове текст. Изисквания към качествата на речта. Правопис и правоговор на гласните в българската реч. Правопис и правоговор на съгласните в българската реч. Точност и яснота на речта. Стегнатост и благозвучие. Подбор на изразните средства с оглед на адресата. Редактиране на собствено съчинение разсъждение. Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Идеята за свободата в народното и лично творчество на българите</i>. Анализ на изучените народни песни и предания по избор на преподавателя. Нови творби по темата. Анализ на биографични текстовеи спомени за българските писатели по избор на преподавателя. Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Многообразието в проявлениетана българската душевност във фолклора и в художествената литература</i>. Анализ на народни приказки, пословици и поговорки по избор на преподавателя. Нови творби по темата: Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Историческият опит на българина в досега му с другостта като обект на литературата. (анекдоти и приказки с герои Хитър Петър и Настрадайн Ходжа, образът на врага в народното творчество и в художествената литература, образите на европееца и американеца в художествената литература). Нови творби по темата.	6 8 20 20 14 15
		Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Образът на българското като родно във фолклора и в художествената литература</i>. Позоваване на изучени произведения по избор. Нови творби по темата в подтемите: Родина и прародина; Домът; Езикът ти писменността; Историческата памет. Междудисциплинарна дейност.

СПЕЦИФИЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ

1. Личната си езикова и културна идентичност в контекста на националното, като проявява личностна цялостност и достоинство.
2. Участва в комуникативни взаимодействия в различни речеви ситуации, като отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса.
3. Възприема художествени и нехудожествени текстове чрез различни стратегии на четене, като демонстрира наблюдателност и критическо мислене.
4. Създава устни и писмени текстове от различен тип на различни информационни носители, като коректно прилага нормите на книжовния език (орфографически, лексикални, фонетически, граматически, семантически) за реализация на комуникативните си намерения, и демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение.
5. Интегрира езиковия и читателския пробаси опит в различни ученически и жизнени ситуации, като проявява интерес и позитивно отношение.

Единици на компетенциите	Единици на съдържанието	Учебна дейност и препоръчителни продукти на обучението
1.1. Познава и назовава основни автори и произведения на българската литература. 1.2. Обяснява ролята им в историята и култура а на българския народ. 1.3. Разбира водещите възрожденски идеи в българското общество и в литературата. 1.4. Познава основните характеристики на българския модален характер, отразен в литературата. 1.5. Владее в основни черти типология на националните герои, разкрити в изучаваните текстове. 1.6. Познава основните опозиции, по които се противопоставя българското и чуждото (Другото) в литературните творби. 1.7. Коментира основните български ценности, които слобяват и обвързват понятията Родината и Прародината: род, родната къща, традиции, езикът и писменността, историческата памет. 2.1. Определя същността и предназначението на книжовния език. 2.2. Прави разлика между книжовната устна реч, разговорната и диалектната реч.	Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Многообразието в проявлениетана българската душевност във фолклора и в художествена литература. Народни приказки, пословици и поговорки по избор на преподавателя. Нови творби по темата: Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Образът на българското като родно във фолклора и в художествената литература. Познаване на изучени произведения по избор. Нови творби по темата в подтемите: Родина и прародина; Домът; Езикът и писменността; Историческата памет. Български книжовен език. Устна и писмена книжовна реч. Разговорна реч. Некнижовна реч. Диалекти. Стил. Официално-делов стил – видове текст (жанрове). Научен стил. Публицистичен стил. Видове текст в различни стилове. Текст описание в различни стилове.	- Да описва особеностите на художествения свят, създаван в творбата (историческа епоха, символи, герои, ценности, обществена и нравствена проблематика, основни конфликти, бит и т.п.); - Да открива нравствената проблематика в епическите творби на автор или група писатели; - Да проследява динамиката на чувствата, поетическите мотиви и идеите в лирическите творби; - Да осмисля чрез изучаваните текстове националните ценности и идеали в контекста на общочовешката морална система; - Да спазва книжовните норми на българския език при устно изказване, като поправя грешките в речта си; - Да открива и посочва в художествения текст, в речта на персонажите елементи на разговорна или диалектна реч; - Да определя целта на общуването и характеристиките на адресата по съдържанието и стила на текста; - Да създава текст в монологична и диалогична форма; - Да открива признаците на научния, официално-деловия, публицистичния и художествения стил в текста; - Да съпоставя литературни произведения с творби на други изкуства; - Да разпознава в изучаваните творби различни аспекти и образи на родното, като коментират ролята им за изграждане на националното самосъзнание;

2.3. Определя разликата между диалог и диалог и функциите им. 2.4. Знае признаците на научния, официално-деловия, публицистичния и художествения стил.	Текст повествование в различни стилове. Текст разсъждение в различни стилове. Редактиране на различни видове текст. Изисквания към качествата на речта. Правопис и правоговор на гласните в българската реч. Правопис и правоговор на съгласните в българската реч. Точност и яснота на речта. Стегнатост и благозвучие. Подбор на изразните средства с оглед на адресата. Редактиране на собствено съчинение разсъждение.	- Да открива поетически фигури и тропи в литературни текстове и да ги коментират откъм функцията им; - Да открива актуалната проблематика в изучаваните творби и да я съпоставят с подобната проблематика в други изучавани литератури; - Да свързва избора на жанра с естетическите търсения на времето и с авторската концепция; - Да извежда народо-психологически идеи от литературните текстове; - Да намира особеностите на този жанр в композиционната и стилистическата структура на текста; - Да намира общите черти в литературните произведения от определен исторически период; - Да открива мотивите, общи за творчеството на писателя или на група автори; - Да интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес; - Да създава реферативен текст; - Да пише есе по дадена тема; - Да създава собствен текст в публицистичен стил; - Да създава собствен художествен текст (по въображение); - Да определя основните изучени жанрове на текстовете от различен стил; - Да създава текст описание, повествование, разсъждение в различен стил; - Да редактира свой и чужд текст от различен стил; - Да спазва в речта си правоговорни норми като признаци на добра книжовна реч; - Да оценява яснотата на речта, своя и чужда. като качество на добра реч; - Да оценява стегнатостта на чужда реч;
3.1. Определя признаците на основните жанрове и езиковите им особености. 3.2. Определя признаците на описание, повествование, разсъждение в текстове от различен стил. 3.3. Използва различни начини редактиране на текст от различни видове и стил. 3.4. Определя жанра на литературното произведение. 3.5. Открива и обяснява връзката между обществените настроения през Възраждането и литературата. 3.6. Анализира и коментира изобразението на българския свят в творбите от българската литературна класика. 3.7. Да определи основен конфликт в художествен текст и да различа автоворите послания за разрешаване на различни хуманитарни проблеми. 3.8. Анализира художествените образи като вариации на българския модел дален характер и като единство на обективното и субективното (авторското).	Текст повествование в различни стилове. Текст разсъждение в различни стилове. Редактиране на различни видове текст. Изисквания към качествата на речта. Правопис и правоговор на гласните в българската реч. Правопис и правоговор на съгласните в българската реч. Точност и яснота на речта. Стегнатост и благозвучие. Подбор на изразните средства с оглед на адресата. Редактиране на собствено съчинение разсъждение. Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: <i>Идеята за свободата в народното и лично творчество на българите.</i> Анализ на изучените народни песни и предания по избор на преподавателя. Нови творби по темата. Анализ на биографични текстове и спомени за българските писатели по избор на преподавателя. Проблем за преговор и обобщение на изученото в предишните класове: Историческият опит на българина в досега му с другостта като обект на литературата.	- Да открива актуалната проблематика в изучаваните творби и да я съпоставят с подобната проблематика в други изучавани литератури; - Да свързва избора на жанра с естетическите търсения на времето и с авторската концепция; - Да извежда народо-психологически идеи от литературните текстове; - Да намира особеностите на този жанр в композиционната и стилистическата структура на текста; - Да намира общите черти в литературните произведения от определен исторически период; - Да открива мотивите, общи за творчеството на писателя или на група автори; - Да интерпретира опозицията свое/чуждо в българския литературен процес; - Да създава реферативен текст; - Да пише есе по дадена тема; - Да създава собствен текст в публицистичен стил; - Да създава собствен художествен текст (по въображение); - Да определя основните изучени жанрове на текстовете от различен стил; - Да създава текст описание, повествование, разсъждение в различен стил; - Да редактира свой и чужд текст от различен стил; - Да спазва в речта си правоговорни норми като признаци на добра книжовна реч; - Да оценява яснотата на речта, своя и чужда. като качество на добра реч; - Да оценява стегнатостта на чужда реч;

3.9. Коментира осмислено проблема <i>Българинът и другостта</i>. 3.10. Чете изразително литературна творба или фрагмент от нея. 4.1. Знае правоговорните норми като признаци на добра книжовна реч. 4.2. Знае начините на постигане яснота на речта като качество на добра реч. 4.3. Стреми се към стегнатост на речта. 4.4. Определя в речта целта на общуването и характеристиките на адресата. 4.5. Знае как да направи речта си изразителна. 4.6. Създава текстове от научно-учебен стил като адекватно използва съответната на предмета терминология. 4.7. Пише есе по литературни, нравствени естетически, исторически и философски теми и проблеми. 4.8. Разработва доклади и реферати. 4.9. Създава публицистични жанрове – очерк интервю, автоинтервю, статия.	(анекдоти и приказки с герои Хитър Петър и Настрадайн Ходжа, образът на врага в народното творчество и в художествената литература, образите на европееца и американеца в художествената литература). Нови творби по темата.	- Да използва средства за езикова изразителност при създаване на собствен текст; - Да подготви публично изказване на литературна или общокултурна тема; - Да проучи литературен или културен проблем; - Да създаде доклад, реферат и др., да защитава реферат; - Да решава проблемни въпроси); - Да работи в екип върху задачи от различен тип; - Да интерпретира непознат текст самостоятелно; - Да чете изразително и декламира текст; - Да участва в проект/или да създава проект; - Да постига концептуално осмисляне на художественото произведение, анализирайки фрагменти от текста.
5.1. Разпознава разнообразни интерпретации на общочовешката проблематика в литературата, живописата, музиката, театъра, киното. 5.2. Подбира и синтезира текстов материал от Интернет по зададен проблем или критерии.		Продукти: - съобщение за историята на формирането на съвременния български книжовен език; - текстове от официално-делов стил в рамките на своя социални практика (молба, CV, пълномощно; обява и др.); - рецензия, информационна бележка за училищния вестник и т. н.; - учебен реферат; - текст диалог по зададена тема и речева ситуация; - съчинение върху литературна творба; - собствен текст от смесен тип (с елементи на описание, повествование и разсъждение); - редактиран текст.

В края на IX клас ученикът може:

- уместно да употребява книжовната устна реч;
- да съставя монологичен текст;
- да участва в диалога;
- да отчита в речта целта на общуването и характеристиките на адресата;
- да създава в границите на езиковата му практика текстове от учебно-научен, официално-делови, публицистичен и художествен стил;
- да спазва езиковите особености на всеки стил;
- да създава текст описание, повествование, разсъждение от различен стил;
- да редактира текстове от различни видове и стил;
- да спазва правоговорните норми;
- да постига яснота и изразителност в речта си;
- да постига стегнатост и благозвучност на речта си;
- да участва в празник, инсценировка и пр.;
- да изрази свое мнение относно избор на стратегия за учене, стимулирана и подкрепяна от учителя;
- да приеме вложените в авторските творби нравствени ценности за свое житейско поведение;
- да изрази свое мнение относно многообразието на възгледи на ключовите идеи на българската литература.

Демонстрирайки ценностно отношение към езика и литературата като проява:

- проявява личностна цялостност и достоинство;
- отчита и логически оценява формалната и съдържателна страна на дискурса;
- демонстрира наблюдателност и критическо мислене;
- демонстрира самоконтрол, любознателност и творческо отношение;
- проявява интерес и позитивно отношение.

СПИСЪК НА ТЕКСТОВЕ ЗА РЕЧЕВА ДЕЙНОСТ

1. **Родина и роден език:** Димчо Дебелянов, *Да се завърнеш...*; Андрей Германов, *У дома*; Кирил Христов, *Българската реч*; Илия Вълков, *Родно слово*; Тая Танасова-Тодорова, *Език мой роден*; Петър Бурлак-Вълканов, *И попитах*; Нико Стоянов, *Нещо от Балкана*; Златомир Златанов, *Чедата на България*. Георги Барбаров, *Молдова*; Други творби по темата, подбрани от учителя.

2. **Мъдрост и щастие:** Елин Пелин „Изповед“; „Занаят-златни ръце“ (Българска народна приказка); Николай Хайтов „Дърво без корен“; Други творби по темата, подбрани от учителя.
3. **Художник и художествена литература:** Ангел Каралийчев „Мадарска легенда“; Николай Хайтов „Ваню прави дувар“; Други творби по темата, подбрани от учителя.
4. **Красота и обич:** Георги Караславов, Из романа „Снаха“; Елин Пелин „Кумови гости“; Йордан Йовков „Кошута“; Пейо Яворов „Две хубави очи“, „Вълшебница“; Други творби по темата, подбрани от учителя.

СПИСЪК НА ПРЕПОРЪЧВАНИ ТВОРБИ ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНО ИЗУЧАВАНЕ В IX КЛАС

Добри Чинтулов, Българи юнаци; **Христо Ботев**, Моята молитва; **Иван Вазов**, Из романа „Под игато“ (Пиянството на един народ); **Добри Войников**, Криворазбраната цивилизация (предговор и откъс от първо действие); **Захари Стоянов**, Благословена румънска земя; **Пейо Яворов**, Арменци; За самостоятелен прочит: **Василе Александри**, Сержантът; **Тудор Аргези**, Надпис на селска къща; **Иван Вазов**, Соломоновският цирк (откъс)

Алеко Константинов, Бай Ганьо на изложението в Прага; **Елин Пелин**, Косачи, На она свят, Сиромашка радост; **Йордан Йовков**, Кошута; **Мишо Хаджийски**, „Кръчмата на Мънзула“; За самостоятелен прочит: **Георги Караславов**, Из романа „Снаха“

Алеко Константинов, Какво? Швейцария ли?!; **Пейо Яворов**, Родина; **Петър Бурлак-Вълканов**, Край ти мой небесносин...; **Нико Стоянов**, Завинаги; **Георги Барбаров**, Молдова; **Димчо Дебелянов**, Да се завърнеш...; **Андрей Германов**, У дома; **Кирил Христов**, Българската реч; **Илия Вълков**, Родно слово; **Таня Танасова-Тодорова**, Език мой роден; **Петър Бурлак-Вълканов**, И политих; **Нико Стоянов**, Нещо от Балкана; **Златомир Златанов**, Чедата на България; За самостоятелен прочит: **Петър Бурлак-Вълканов**, Ти пак ме зовеш, Българи в чужбина; **Георги Барбаров**, Молба; **Павел Матев**, Родна къща; **Нико Стоянов**, И ето стигнах; **Георги Константинов**, Похвално слово; **Таня Танасова**, Лазаровден в Болград

СПИСЪК НА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЗА РЕЦИТИРАНЕ НАИЗУСТ

Димчо Дебелянов, Да се завърнеш...;
Таня Танасова-Тодорова, Език мой роден;
Христо Ботев, Моята молитва.

VI. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ ОТНОСНО ПРЕПОДАВАНЕ-ОБУЧЕНИЕ- ОЦЕНЯВАНЕ

Родноезиковото обучение се основава на комуникативния подход, който в най-голяма степен отговаря на принципите на хуманизация, демократизация и активизация на познавателните възможности в процеса на учене. При този подход ученикът е не само обект, но и субект на обучението. Речевата дейност на учениците е цел, съдържание, форма и средство на обучението. Отделяме следните принципи в родноезиковото обучение: лингвистични, лингводидактични и общодидактични.

Целите на литературното образование предпоставят и методически замисъл. Отношението между целите и средствата за тяхното постигане в литературния образователен дискурс се определя от: ролята на художествения текст за развитие на възможностите на учениците за четене, слушане, говорене и писане (репродуктивни и продуктивни дейности), ролята на възможностите за четене, слушане, говорене и писане в процеса на осмисляне на художествения текст.

Вътрешната логика (взаимосвързаност, реципрочност) на тази постановка определя и методическия апарат, за да се направи общуването с литературната творба постижимо и съответно на литературното училищно образование.

Препоръчителен методически апарат за осмисляне на литературния/фолклорния/текст:

1. Предтекстови задачи:

- за създаване на психологическата и емоционална нагласа за четене/слушане/на литературния/фолклорния/текст и за осмисляне на съдържанието му;
- за изява на първоначалното възприятие на творбата;
- за ориентиране в жанровата и специфика;
- за определяне композиционните особености на текста;
- за стимулиране на познавателния интерес към лексико-семантичното богатство на творбата;
- за насочване вниманието към номинативните единици от национално-културния компонент;
- за гарантиране на междуезиков диалог/комплексно използване на литературни, исторически и културологични знания.

2. Текстови задачи:

- за задълбочаване на читателските възприятия по посока на осмисляне на идейно-художествената същност на творбата/тема, персонажи, изобразително-изразителна сила на езика, общочовешки идеи/
- за осмисляне на логическата структура на творбата,

- за развитие на уменията за диалогична и монологична реч,
- за преразказ и коментар на текст,
- за план на изказване/устно и писмено/по текст, подчинен на определена комуникативна насоченост,
- за контекстуално осмисляне на характерни езикови единици/фразеологизми, словосъчетания, изречения/,
- за наблюдение върху метафоричната употреба на думите.

3. Следтекстови задачи:

- за осмисляне на литературното/фолклорното/произведение като цяло/функциите на персонажите, авторовото отношение, общочовешките идеи/,
- за писмен преразказ, отговор на проблемен въпрос, анотация за научен/литературно-критически текст/,
- за съставяне на план на изказване и реализиране на изказването (за героите, за езика на творбата, за авторовата позиция и пр).

Методически апарат следва да гарантира такъв подбор на упражнения и задачи, чрез който да се развиват мисловните процеси (анализ, синтез, систематизация на закономерностите).

Най-важните обекти при оценяването на резултатите от родноезиковото обучение са общоречевите умения и навици/говорене, четене, слушане, писмо.

Общи положения:

1. Оценката на устната и писмената свързана реч включва два аспекта: съдържанието на текста се оценява по следните параметри: съответствие на текста (изказването на ученика), на темата и основната мисъл.
2. Четенето се оценява по степента на съзнателното възприемане, правилността, скоростта, гладкостта и изразителността.
3. Граматическите и правописните знания се оценяват според спазването на правописните норми. Общата оценка на усвояването на речевата тема се поставя по текста, към който се дават редица задачи. Общият резултат се изчислява по десетобалната система.

Критерии, удостоверяващи наличието на основни знания и базисни умения:

- проверка степента на овладяност на съдържанието на изучен текст, като се изисква;
- цялостно изложение на съдържанието, предаване на отделни фрагменти от съдържанието, отговори на конкретни въпроси;
- проверка на ориентираността във връзките между съдържанието на творбата и обществено-културната среда на нейното пораждане и възприемане, назоваване на автора, определяне на жанра, на времето и мястото на действие, на нравственото поведение на героите;
- проверка на ориентираността в художествената условност – автор (разказвач), изобразително-изразителна реч;

- проверка на ориентираността в различните типове художествени изказвания-описание, повествование, диалог, лирически монолог, авторова реч;
- проверка на уменията да се разбира достъпен научен текст (литературно-критически или по друг предмет на обучение на български език).

Критерии, удостоверяващи степените на възприемане на художествен текст (в съответствие с приетите в психологията четири нива на разбиране на речевото съобщение):

1 ниво – отговор на въпроси от типа на „За какво/за кого/ се говори в текста?“;

2 ниво – „Какво се говори/изразява, впушава/в текста?“;

3 ниво – „За какво/за кого/, какво и как се говори и текста?“;

4 ниво – „За какво, какво, как и с каква цел се говори в текста?“.

Критериите, удостоверяващи знанията и уменията по предмета, са взаимосвързани с критериите за комуникативната компетентност по български език и литература. Те следва да бъдат насочени към установяване равнището на речева дейност в аспектите: лингвистични и лингво-социокултурни компетенции.

Лингвистични компетенции – основа на речевата дейност и на **способността** за разбиране на литературния текст.

Лингвосоциокултурни компетенции – усвояване на факти, норми и ценности от българската култура, отразени в литературата и имащи значение за разбиране на литературата.

Оценяването в края на учебната година се прави с цел да прояви равнището на постигане на единици на компетенциите, заложи в курикулума за съответния клас.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Cadrul de referință al curriculumului național, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 432 din 29 mai 2017.
2. Codul Educației al Republicii Moldova, modificat LP138 din 17.06.16, MO184-192/01.07.16 art. 401, intrat în vigoare 01.07.16.
3. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”. Publicat: 21.11.2014 în Monitorul Oficial Nr. 345-351.
4. Curriculumul de bază. Sistem de competențe pentru învățământul general, 2018.
5. Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi, 2018.
6. Guțu, VI. Curriculum educațional. Chișinău: CEP USM, 2014.
7. Evaluarea curriculumului național în învățământul general. Studiu. Chișinău: MECC, IȘE, 2018.
8. Bucun, N.; Guțu, VI.; Ghicov, A. [et al.] Evaluarea curriculumului școlar. Ghid metodologic. Chișinău: IȘE, 2017.
9. Rațeva Elena „Literatura bulgară ca modalitate de educație interculturală (în baza manualelor pentru școlile cu elevi de naționalitatea bulgară)” //Didactica Pro, №2(30) Chișinau 2005.
10. Аретов, Н. Писателят далеч от дома (Предварителни размисли за българската възрожденска литература, създавана в емиграция). – Български език и литература, 1997, № 3-4.
11. Базовый куррикулум. Нормативные документы. 1998 г.
12. Базовый куррикулум. Нормативные документы. ИППИ, Кишинэу, 1998 г.
13. Быстрова Е. А., Черкезова М. В., О филологическом образовании в школе. В: „Педагогика”, № 6, 1997, с. 43-49.
14. Быстрова Е. А., Черкезова М. Ф. О филологическом образовании в школе. В: „Педагогика”, № 6, 1997.
15. Быстрова, Е., М. Черкезова. О филологическом образовании в школе. – Педагогика, 6. 1997.
16. Величко Л. И. Работа над текстом на уроках русского языка. М.,1989.
17. Воробьев, В. В. Културологичната парадигма на руския език. 1994.
18. Гейхман Л. К. Интерактивное обучение как модель межкультурной коммуникации. Вестник МГУ. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2003. № 3.
19. Гуцу, В. Основы национального куррикулума, Кишинэу, 2007.
20. Гуцу, В., Крчжан, А., Проектирование базового куррикулума (Методическое пособие). Кишинэу, 1998 г.

21. Дамянова, А. Конструктивизмът – новата образователна парадигма? В сп. Български език и литература, № 5, 2005.
22. Демирева, К. Интертекстуалност, мултикултурно образование, критическо мислене. В сп. Български език и литература, № 4, 2008.
23. Демирева, К. Обучението по български език и литература в Молдова, Български език и литература, София, 2002 № 1.
24. Демирева, К. Обучението по български език и литература в Молдова, Български език и литература, София, 2002 № 1.
25. Демирева, К., Рацеева, Е., Кара, Н. Гид за приложение на курикулума по български език и литература в лицейските класове. Кишинэу, 2007.
26. Димитрова, Г. Лингвокултурологията – наука от постнекласическата епоха. Електронно издателство LiterNet. 2008.
27. Димчев Кирил. Обучението по български език като система. София 1998 г.
28. Добрева Елка, Саввова Ивелина. Текстолингвистика. Шумен, 2000.
29. Ивченко П. Ф. Еще раз о редактировании текста. В: РЯШ, № 2, 1999.
30. Кара Н. Български език в Молдова./ Българи в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том осми. Велико Търново, 2004.
31. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва, 1997.
32. Лыскина Н. В. Комплексная работа с текстом на уроке повторения в 7 классе. В РЯШ, № 2, 1999.
33. Маслова, В. А. Лингвокультурология. Москва, 2001.
34. Милков, Л. Конструктивизмът като образователна идея. Сп. Педагогика, бр. 1, 2006.
35. Пахнова Т.М. Текст как основа создания на урока русского языка развивающей речевой среды. /Русский язык в школе, 2000. № 4.
36. Рацеева Е. Писателят Мишо Хаджийски//Българи в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Том осми. Велико Търново, 2004, с. 119-131.
37. Стефанова Ст., Димитрова Д., Методика на обучението по български език. Изд-во Универс. „Св. Кирил и Методий“. В.Търново, 1998.